

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΕΠΑΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ
ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ: ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΤΙΣ
ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ.**

**CHILDREN'S CONTACT WITH THE
INTERNET AND SOCIAL MEDIA:
CAPTURING PARENTS' VIEWS.**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΤΣΑΛΛΑΡΟΥΔΗ ΕΛΕΝΗ

ΑΕΜ: 4321

ΕΠΟΠΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΑΛΟΥ ΜΑΡΙΑ, ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΒΑΚΑΛΗ ΑΝΝΑ, ΕΔΙΠ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΪΟΣ 2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	6
1: Διαδίκτυο και social media ιστορική αναδρομή και ορισμός.	8
1.1: Θετικά και αρνητικά της χρήσης του διαδικτύου και των social media.....	9
1.2: Νομοθεσία για την πρόσβαση στο διαδίκτυο και την χρήση των social media	11
2:Πρόσβαση και εξοικείωση με το διαδίκτυο και τα social media	15
2.1: Απόψεις και γνώμη γονέων για την χρήση του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.....	17
2.2: Απόψεις εκπαιδευτικών για την χρήση του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.....	19
3: Η έννοια του ψηφιακού γραμματισμού στην προσχολική ηλικία.....	21
3.1: Ο ψηφιακός γραμματισμός.....	21
3.2: Ψηφιακός γραμματισμός και προσχολική ηλικία.	22
4:Ερευνητική προσέγγιση.....	24
4.1 Σκοπός της έρευνας	25
4.2Ανάλυση συνεντεύξεων.....	27
4.3 Αποτελέσματα	36
Συμπεράσματα	39
Βιβλιογραφία	42
Ελληνόγλωσση:	42
Ξενόγλωσση:.....	43
Παράρτημα.....	45

Λίστα εικόνων

Εικόνα 1: Τρέχουσες ενδείξεις ηλικίας συναίνεσης σε όλη την ΕΕ. https://www.ugent.be/re/mpor/law-technology/en/research/childrensrights.htm	14
--	----

Λίστα πινάκων

Πίνακας 1: Σύμβολα μεταγραφής	59
-------------------------------------	----

Κατάλογος Συντομογραφιών

ΜΚΔ: Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών

Περίληψη

Το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας, καθώς μέσα από την χρήση τους ενημερωνόμαστε, ψυχαγωγούμαστε, επικοινωνούμε και μοιραζόμαστε. Από το 2010 σχεδόν και έπειτα, λόγω των ραγδαίων εξελίξεων στον τομέα των τεχνολογιών και της κοινωνικής δικτύωσης, παρατηρείται πως τα παιδιά ξεκινούν να έρχονται περισσότερο σε επαφή από μικρή ηλικία με τα ψηφιακά μέσα και, να εξοικειώνονται εύκολα στην χρήση των ψηφιακών συσκευών, των εφαρμογών και του διαδικτύου. Έντονο ενδιαφέρον έχει το πώς τα παιδιά κάτω από την ηλικία των οκτώ (8) ετών ξεκινούν να ασχολούνται με το διαδίκτυο και με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και το κατά πόσο η επαφή με τα ψηφιακά μέσα επηρεάζει τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους. Μέσα από οκτώ (8) ημιδομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με γονείς παιδιών τριών (3) έως οκτώ (8) ετών, παρατηρήθηκε πως τα παιδιά ξεκινούν από περιέργεια να ασχολούνται με τα ψηφιακά μέσα, είτε επιλέγοντας από μόνα τους την εφαρμογή που θέλουν να ασχοληθούν, είτε η επιλογή προέρχεται από τους ίδιους τους γονείς. Επιπλέον παρατηρήθηκε η τάση επιλογής συσκευών με μεγαλύτερη οθόνη για περισσότερη ευκολία. Όσον αφορά τον ψηφιακό γραμματισμό από τα ψηφιακά μέσα, οι συνεντεύξεις έδειξαν να υπάρχει επιρροή και εμπλουτισμός του λεξιλογίου των παιδιών, με τους γονείς όμως να μην είναι σίγουρη για το αν η επιρροή είναι αποκλειστικά από την ενασχόληση με τα ψηφιακά μέσα ή από το ευρύτερο κοινωνικό ή σχολικό και φιλικό περιβάλλον των παιδιών. Μεγαλύτερη έμφαση για τον ορισμό του ψηφιακού γραμματισμού, καθώς και για τις έννοιες του προσχολικού και αναδυόμενου, συμπεριλαμβανομένων και των χαρακτηριστικών τους, δόθηκε στην τρίτη ενότητα της συγκεκριμένης εργασίας, στην οποία και τονίζεται χαρακτηριστικά πως οι νεότερες προσεγγίσεις θεωρούν ότι οι πρακτικές γραμματισμού των παιδιών στα ψηφιακά μέσα εστιάζουν στην ανάγνωση, στην γραφή, στην πολυτροπική επικοινωνία και στην δημιουργία νοήματος, υιοθετώντας μια διευρυμένη θεώρηση για την ανάγνωση και την γραφή.

Λέξεις κλειδιά: απόψεις γονέων, προσχολική ηλικία, πρωτοσχολική ηλικία, διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ψηφιακός γραμματισμός.

Abstract

Internet and social media have become an integral part of our daily lives, as while we use them we are informed, entertained, we communicate with each other and share things. From 2010 onwards, due to the rapid developments in the field of technology and social networking, it has been observed that children are becoming more familiar with digital media from an early age and, more easily familiarised with the use of digital devices, applications and the internet. It is extremely interesting how children under the age of eight (8) years start to engage with the internet and social media, and whether exposure to digital media affects their vocabulary enrichment. Through eight (8) semi-structured interviews conducted with parents of children aged three (3) to eight (8) years, it was observed that children begin to engage with digital media out of curiosity, either by self-selecting the application they want to engage with, or the selection comes from the parents themselves. In addition, a tendency to choose devices with a larger screen for more convenience was observed. In terms of digital literacy from digital media, the interviews showed that there was influence and enrichment of children's vocabulary, with parents unsure whether the influence was solely from engagement with digital media or from the children's wider social or school and friendship environment. Greater emphasis on the definition of digital literacy, as well as on the concepts of pre-school and emergent, including their characteristics, was given in the third section of this project, in which it is emphasised that fresher approaches consider children's digital media literacy practices to focus on reading, writing, multimodal communication and meaning-making, adopting an expanded view of reading and writing.

Keywords: parental views, preschool, primary school age, internet, social media, digital literacy.

Εισαγωγή

Σε μία εποχή που εξελίσσεται διαρκώς, το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης φαίνεται να μεταβάλλουν ριζικά τον τρόπο επικοινωνίας και ενημέρωσης, καθώς αποτελούν ένα εύχρηστο εργαλείο που δίνει την δυνατότητα στους χρήστες οποιασδήποτε ηλικίας να εισέλθουν σε έναν κόσμο άπειρων πληροφοριών.

Αναφερόμενοι στο διαδίκτυο, αξίζει να σημειωθεί πως πρόκειται για τις εφαρμογές Web 2.0, οι οποίες αποτελούν εργαλείο για αναζήτηση και μετάδοση πληροφοριών (Κόμης , 2019). Όσον αφορά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι δύσκολο να αποδοθεί ένας ενιαίος ορισμός που να έχει την γενική συναίνεση από τις πλατφόρμες που θεωρούνται μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς δεν υπάρχει η συναίνεση για το τι ακριβώς ορίζει η κάθε πλατφόρμα ως μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Η πρώτη προσπάθεια ορισμού παρόλα αυτά έγινε το 2010 από τους Kaplan και Haenleins οι οποίοι όριζαν πως «τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν ένα σύνολο εφαρμογών στο διαδίκτυο, οι οποίες βασίζονται στα ιδεολογικά και τεχνολογικά θεμέλια του Web 2.0 και επιτρέπουν την δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου που παράγεται από τους χρήστες» (Καϊμάκη, 2022).

Η εξέλιξη των τεχνολογιών ή αλλιώς των ψηφιακών μέσων, φαίνεται να κινεί το ενδιαφέρον των παιδιών από μικρή ηλικία. Πιο συγκεκριμένα τα παιδιά από την ηλικία σχεδόν των τριών (3) ετών ξεκινούν και έρχονται σιγά σιγά σε επαφή με συσκευές, όπως το έξυπνο τηλέφωνο (smartphone) των γονιών τους και ακόμα περισσότερο με το tablet, συσκευές με τις οποίες απασχολούνται παρακολουθώντας βίντεο στο YouTube ή παίζοντας διαδραστικά παιχνίδια.

Ενδιαφέρον όμως προκαλεί ο τρόπος αλληλεπίδρασης με τις συσκευές και ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου τους, καθώς όπως θα δούμε και παρακάτω σε συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων, με γονείς παιδιών ηλικίας τριών (3) έως οκτώ (8), παρατήρησαν μια αλλαγή στον τρόπο επικοινωνίας τους με τα παιδιά, όπως επίσης και στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν.

Επομένως στις παρακάτω σελίδες θα γίνει αναφορά στους ορισμούς του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, στα θετικά και τα αρνητικά της

χρήσης του διαδικτύου από τα παιδιά των συγκεκριμένων ηλικιών, καθώς και το τι προβλέπει η νομοθεσία, τόσο η εγχώρια όσο και η ευρωπαϊκή για την χρήση του διαδικτύου. Επιπλέον λόγος θα γίνει για τις απόψεις των γονιών και των εκπαιδευτικών αναφορικά με το θέμα της απασχόλησης των παιδιών με το διαδίκτυο και τους φόβους τους. Στο τρίτο (3) κεφάλαιο θα γίνει εκτενής αναφορά στην έννοια του ψηφιακού γραμματισμού, καθώς και αντίστοιχα σύνδεση με την προσχολική ηλικία, ενώ το τέταρτο (4) και τελευταίο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ερευνητική προσέγγιση της συγκεκριμένης εργασίας, όπου και αναγράφονται οι απαντήσεις των γονιών σε δέκα ερωτήματα σχετικά με τα ψηφιακά μέσα, τον ψηφιακό γραμματισμό και το πως τα παιδιά τους αντιδρούν και αλληλεπιδρούν με τις συσκευές και τις εφαρμογές που επιλέγουν για να ψυχαγωγηθούν.

1: Διαδίκτυο και social media ιστορική αναδρομή και ορισμός.

Το διαδίκτυο αποτελεί παγκόσμιο επικοινωνιακό δίκτυο, καθώς και ένα εύχρηστο και χρήσιμο εργαλείο που δίνει την δυνατότητα σε χρήστες οποιαδήποτε ηλικίας να εισέλθουν σε έναν χώρο με άπειρες πληροφορίες.

Πιο συγκεκριμένα όταν γίνεται αναφορά στην λέξη διαδίκτυο, αναφερόμαστε στις χρονικά πρόσφατες εφαρμογές του που συχνά αποκαλούνται ως εφαρμογές Web 2.0 και αποτελούν εργαλεία για την αναζήτηση και την μετάδοση πληροφοριών, καθώς και για την ανθρώπινη επικοινωνία και συνεργασία. Ειδικότερα με τον όρο Web2.0 (Ιστός 2.0) περιγράφονται τα συστήματα του παγκόσμιου ιστού, που βασίζονται στην μεγαλύτερη δυνατότητα χρήσης του διαδικτύου για να δημιουργούν, να επεξεργάζονται, να μοιράζονται πληροφορίες και να συνεργάζονται online. Το παραπάνω σύστημα στηρίζεται σε διαδικτυακές πλατφόρμες, τις οποίες μπορούν να χρησιμοποιήσουν χρήστες χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις που να αφορούν την χρήση υπολογιστών, δικτύων ή άλλων συσκευών που να έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Το Web 2.0, χαρακτηρίζεται από απλότητα, διαδραστικότητα και κοινωνικότητα. Για τον λόγο αυτό συχνά συναντάται και με τον όρο συμμετοχικός ιστότοπος (participatory web). Επιπλέον χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο οι χρήστες μπορούν να ανταλλάξουν πληροφορίες και να αλληλεπιδράσουν με απλό τρόπο, δημιουργώντας περιεχόμενο στις σελίδες των κοινωνικών ιστών. Επίσης, βασιζόμενοι σε όσα ειπώθηκαν από τον Κόμη, ο ακριβής ορισμός του Web 2.0 παραμένει ανοιχτός, καθώς αρκετοί ειδικοί συμπεριλαμβανομένου του Τιμ Μπέρνερς Λι (δημιουργός του παγκόσμιου ιστού), αμφισβητούν τον ορισμό τονίζοντας πως δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο νόημα (Κόμης, 2019, σ.558).

Ο όρος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social media) προέρχεται από τον χώρο της επικοινωνίας. Ως μέσα κοινωνικής δικτύωσης ορίζεται το σύνολο των εφαρμογών στο διαδίκτυο που βασίζονται ιδεολογικά και τεχνολογικά στα θεμέλια του Web 2.0 και επιτρέπουν την δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου που παράγεται από τον χρήστη. Γενικά είναι δύσκολο να αποδοθεί ένας ορισμός ο οποίος να έχει την γενική συναίνεση από τις πλατφόρμες που θεωρούνται μέσα κοινωνικής

δικτύωσης, καθώς δεν υπάρχει συναίνεση για το τι ορίζει η κάθε πλατφόρμα ως μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Καϊμάκη, 2022).

Η αυξανόμενη διαθεσιμότητα υψηλής ταχύτητας που προσφέρει το Διαδίκτυο, οδήγησε σε περαιτέρω δημιουργία, οδηγώντας στην δημιουργία τοποθεσιών κοινωνικής δικτύωσης (social networking sites), όπως το MySpace (2003), το Facebook (2004). Αργότερα στην δημιουργία του Youtube (2005), Twitter (σημερινό X, 2006) και νεότερα στα Instagram (2010) και Tik tok (2016). Τα social media, επομένως, είναι μία ομάδα εφαρμογών βασισμένων στο διαδίκτυο, που επιτρέπουν την δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου από τους χρήστες τους, μία ομάδα εφαρμογών που στηρίζονται στο διαδίκτυο και βασίζονται στα ιδεολογικά και τεχνολογικά θεμέλια του Web 2.0, που δίνει την δυνατότητα δημιουργίας και ανταλλαγής περιεχομένου μεταξύ των χρηστών τους (Kaplan, Haenlein, 2010).

Οι Boyd & Ellison (2007), ορίζουν τους ιστότοπους κοινωνικών δικτύων (social network site) ως υπηρεσίες που επιτρέπουν στους χρήστες να δημιουργήσουν δημόσιο ή ιδιωτικό περιεχόμενο σε ένα περιορισμένο σύστημα, να αρθρώσουν μία λίστα χρηστών με τους οποίους μοιράζονται μία σύνδεσή τους, να προβάλουν και να διαχειρίζονται τη λίστα των συνδέσεών τους και εκείνων που γίνονται εκτός της σύνδεσής τους. Κυριότερος στόχος των κοινωνικών δικτύων είναι η κοινή χρήση περιεχομένου πολυμέσων μεταξύ των χρηστών. Για τους χρήστες σε πολλές περιπτώσεις είναι απαραίτητη η δημιουργία λογαριασμού – προφίλ με τις βασικές τους πληροφορίες. Τα κοινωνικά δίκτυα έχουν κανόνες για την ασφάλεια των χρηστών, που αφορούν στην απαγόρευση και στην κατάργηση ευαίσθητου, προσβλητικού και παράνομου περιεχομένου (Kaplan, Haenlein, 2010).

1.1: Θετικά και αρνητικά της χρήσης του διαδικτύου και των social media.

Η επικοινωνία ανάμεσα στον/ στην χρήστη και στην οθόνη μπορεί να προκαλέσει ποικίλες αλληλεπιδράσεις. Οι πληροφορίες που παρέχονται τόσο από το διαδίκτυο, όσο και από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), αποτελούν βοήθημα σε όλο το φάσμα των ηλικιών, στην προσωπική, επαγγελματική καθώς και στην μαθησιακή ζωή των χρηστών. Σημαντικό είναι να ενισχυθούν τα κίνητρα για την

απόκτηση μάθησης και υψηλών επιδόσεων. Βασιζόμενοι σε όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, λόγος γίνεται για πολλαπλές αλληλεπιδράσεις που αντιμετωπίζουν οι χρήστες κατά την διάρκεια περιήγησης τόσο στο διαδίκτυο όσο και στα ΜΚΔ.

Καθώς η καθημερινότητά μας επηρεάζεται όλο και περισσότερο από την χρήση του διαδικτύου και των ΜΚΔ, η παιδική ηλικία έχει ξεκινήσει να έρχεται σε επαφή με τα τεχνολογικά μέσα. Μέσα από την επαφή αυτή, τα παιδιά μπορεί να έχουν θετικές επιρροές και να κερδίζουν στοιχεία, όπως είναι η διαδραστική μάθηση, όμως υπάρχουν και αρνητικά στοιχεία που μπορούν να τα επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό, παραδείγματος χάριν, η υπερβολική ενασχόληση και απασχόληση με το διαδίκτυο, μπορεί να οδηγήσει στην απομόνωση των παιδιών από το οικογενειακό, φιλικό και σχολικό περιβάλλον. Όσον αφορά καθαρά το κομμάτι των ΜΚΔ, πλέον χρησιμοποιούνται περισσότερο ως επικοινωνιακό και λιγότερο ως ψυχαγωγικό μέσο, με την χρήση τους να περιορίζεται στην προβολή βίντεο στο Youtube και στο Tik Tok, επιπλέον οι χρήστες ψυχαγωγούνται βλέποντας stories και φωτογραφίες στο Instagram, έχοντας αλληλεπίδραση με τις εικόνες. Κατά κύριο λόγο βασίζονται στην εικόνα, με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να δημιουργούνται αρνητικές πεποιθήσεις και πρότυπα (Κόμης, 2019).

Συνδυάζοντας την χρήση των ΜΚΔ και του διαδικτύου, τα παιδιά μπορούν πολύ εύκολα τόσο να επωφεληθούν όσο και να εξαρτηθούν από αυτά, αν δεν υπάρχει ο κατάλληλος έλεγχος, καθοδήγηση και επίβλεψη από το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον.

Η επαφή και η χρήση των ΜΚΔ και του διαδικτύου ωφελεί τα παιδιά, καθώς κοινωνικοποιούνται μέσω της επικοινωνίας και της συζήτησης με άλλα άτομα/χρήστες, οικοδομώντας τις κοινωνικές τους σχέσεις (Akram, Kumar, 2017). Επιπλέον ανταλλάσσουν πληροφορίες, και εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους και, αποκτούν νέες εικόνες με την βοήθεια της διαδραστικότητας και της επιλογής της πηγής που θα αξιοποιήσουν (Tartari, 2015).

Τα παιδιά μέσω της επαφής τους με τα ΜΚΔ και του διαδικτύου, κοινωνικοποιούνται με την ανταλλαγή πληροφοριών και ιδεών, αποκτώντας μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και σιγουριά για τον εαυτό τους. Επιπλέον, η ανταλλαγή και ο διαμοιρασμός γνώσεων είναι ένας εύκολος τρόπος προκειμένου να μοιραστούν

τις γνώσεις και τις ιδέες τους, όπως επίσης και η πρόσβασή τους σε πληροφορίες γίνεται ευκολότερη με την σύνδεση και εξερεύνησή τους σε ιστότοπους (Akram, Kumar, 2017).

Όσον αφορά τις αρνητικές επιδράσεις των ΜΚΔ και του διαδικτύου, πέρα από την επιρροή τους στο παιδί, ο αντίκτυπος φαίνεται και στη εκπαίδευση (σχολικό περιβάλλον). Όσοι περισσότεροι χρόνος αφιερώνεται μπροστά στην οθόνη τόσο λιγότερος μένει για επικοινωνία και ποιοτικό χρόνο με το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, μειώνοντας με τον τρόπο αυτό τις σχεσιακές τους δεξιότητες. Η στάση αυτή εξελίσσεται με το να μην συναναστρέφονται με άλλα πρόσωπα και συνεπώς να μην κοινωνικοποιούνται. Επιπλέον παρατηρείται πως τα παιδιά χρησιμοποιούν λέξεις αργκό ή συντομογραφίες στις επικοινωνίες τους, συνήθεια που υιοθετείται κατά την χρήση του υπολογιστή και γίνεται αντιληπτή στα παιδιά μέσα από την επισήμανση για ορθογραφικό έλεγχο. Η χρήση του παραπάνω λεξιλογίου φαίνεται να επηρεάζει τις ικανότητες γραφής τους. Επιπρόσθετα, η χρήση του διαδικτύου και των ΜΚΔ δημιουργεί το χάσιμο της αίσθησης του χρόνου, καθώς και την απώλεια κινήτρων στα παιδιά για την οποιαδήποτε δραστηριότητα (Akram, Kumar, 2017) .

1.2: Νομοθεσία για την πρόσβαση στο διαδίκτυο και την χρήση των social media

Οι ψηφιακές τεχνολογίες και ο τρόπος χρήσης τους από τα παιδιά έχει αλλάξει ολοκληρωτικά την τελευταία δεκαετία. Σύμφωνα με την έρευνα EU kids online 2020, που πραγματοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση παρατηρήθηκε πως σε καθημερινή βάση τα παιδιά ηλικίας από 9 έως 12 χρονών χρησιμοποιούν τα έξυπνα τηλέφωνα τους (smartphone) διπλάσιο χρόνο, συγκριτικά με την προηγούμενη δεκαετία. Πλέον η επαφή με τις ψηφιακές τεχνολογίες πραγματοποιείται και σε πολύ μικρότερη ηλικία, καθώς οι σύγχρονες συσκευές επιτρέπουν στα παιδιά να αλληλεπιδράσουν με άλλα άτομα, να μαθαίνουν και να ψυχαγωγούνται μέσα από το διαδίκτυο. Τα οφέλη όμως είναι στενά συνδεδεμένα και με κινδύνους, όπως οι κίνδυνοι έκθεσης στην παραπληροφόρηση, στο κυβερνοεκφοβισμό (cyber bullying), ή σε παράνομο περιεχόμενο, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της νέας ευρωπαϊκής στρατηγικής, έχει ως στόχο ένα καλύτερο διαδίκτυο για παιδιά, με περιεχόμενο και υπηρεσίες που να είναι

προσβάσιμα και κατάλληλα για τις ηλικίες των παιδιών. Τρεις είναι οι βασικές αρχές και πυλώνες της στρατηγικής. Πιο συγκεκριμένα οι τρεις αρχές αφορούν, στην ασφάλεια για ψηφιακές εμπειρίες για την προστασία των παιδιών από προσβλητικό και παράνομο περιεχόμενο, παράνομες συμπεριφορές και κινδύνους. Στην συνέχεια εστιάζει στην ψηφιακή ενδυνάμωση, προκειμένου τα παιδιά να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες, ώστε να μπορούν να εκφράζονται στο διαδίκτυο, ενώ τελευταία αρχή της στρατηγικής είναι η ενεργός συμμετοχή, προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους στο ψηφιακό περιβάλλον και να προωθήσουν την δημιουργία ψηφιακών εμπειριών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Αναλυτικότερα, η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία των προσωπικών δεδομένων εγκρίθηκε τον Μάιο του 2016, με στόχο την προετοιμασία της Ευρώπης για την ψηφιακή εποχή. Σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του συμβουλίου, βασικοί στόχοι είναι η θέσπιση κανόνων που αφορούν, στην προστασία των φυσικών προσώπων και των κανόνων για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επίσης ο κανονισμός προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων με ιδιαίτερη έμφαση στα δικαιώματά τους για προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ενώ τέλος προβλέπεται ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ένωσης δεν περιορίζεται/ απαγορεύεται για λόγους προστασίας των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Στην χώρα μας το σχέδιο νόμου για την προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, απαγορεύει την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλικού κάτω των 13 ετών. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση για την επεξεργασία δεδομένων στο πλαίσιο προσφοράς υπηρεσίας στην κοινωνία της πληροφορίας, δηλαδή η δημιουργία λογαριασμού από ανήλικο σε υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης, προϋποθέτει το όριο ηλικίας των 15 ετών. Αξίζει να τονιστεί πως η επεξεργασία δεδομένων κάτω των 13 ετών με την δημιουργία λογαριασμού σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης, δεν είναι επιτρεπτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 21 (συγκατάθεση ανηλίκου) προβλέπεται:

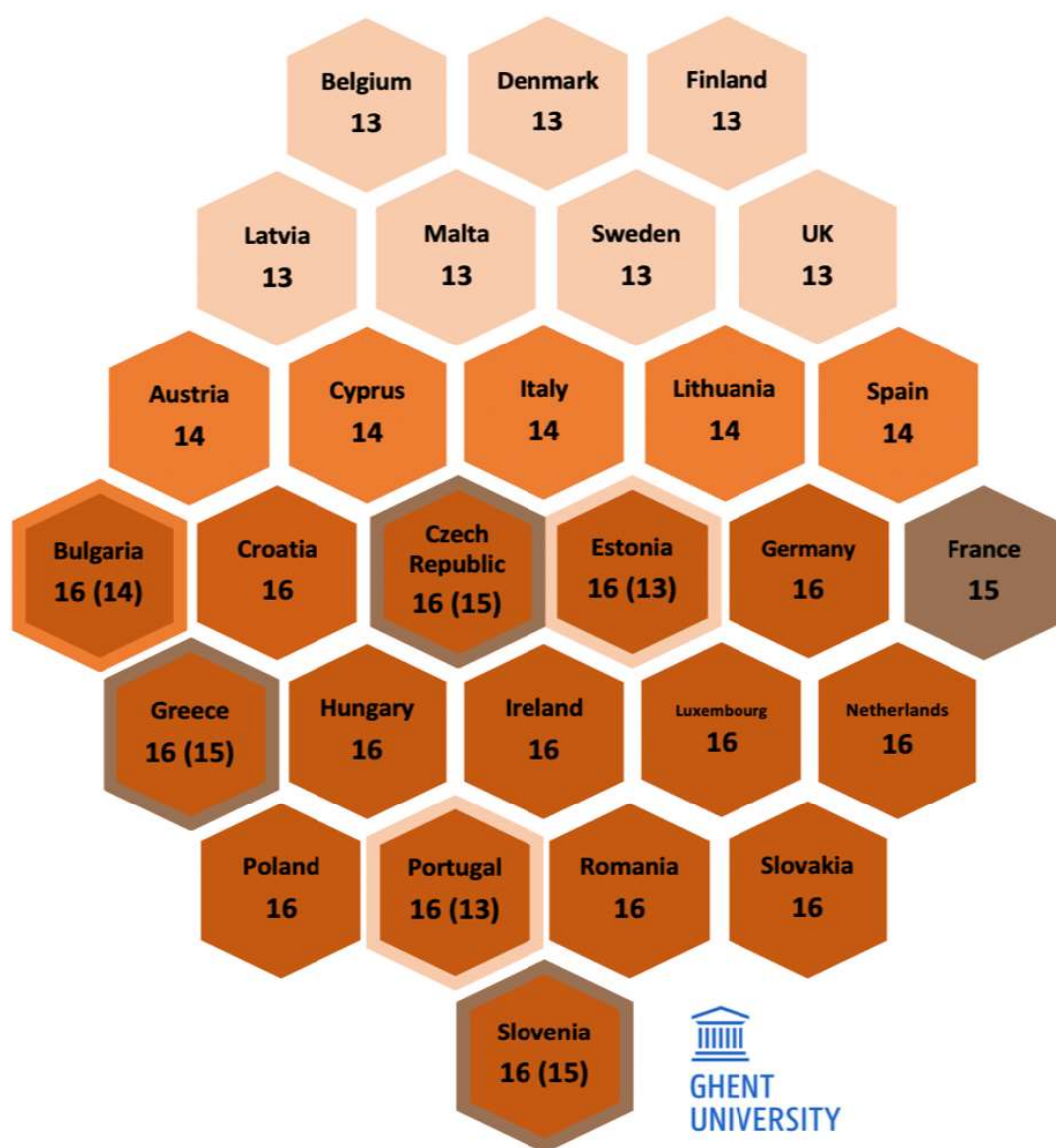
- Η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλίκου, κατά την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών, έχοντας συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας .
- Εάν ο/η ανήλικος είναι κάτω των 15 με 13 ετών, η επεξεργασία των δεδομένων είναι σύννομη μετά την συγκατάθεση του νόμιμου αντιπροσώπου του ανηλίκου.
- Ο/η υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει προσπάθειες για να επαληθεύσει την συγκατάθεσή του, λαμβάνοντας υπόψη του και τη διαθέσιμη τεχνολογία.

Ο Γενικός Κανονισμός απευθυνόμενος σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίνει την δυνατότητα στα ίδια τα κράτη να ορίσουν το όριο ηλικίας αναφορικά με την συγκατάθεση του παιδιού για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, επιλέγοντας ανάμεσα στα 13 και 16 έτη.

Ενδεικτικά, τον Σεπτέμβριο του 2018 στο Βέλγιο ορίστηκε η ηλικία συγκατάθεσης του παιδιού για επεξεργασία δεδομένων στα 13 έτη, καθώς σύμφωνα με την Επιτροπή Προστασίας Δεδομένων, η συμμετοχή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί μέρος της κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών, αλλά θα πρέπει να υπάρξουν προσπάθειες για την διδασκαλία και ενημέρωση των παιδιών από μικρή ηλικία σχετικά με τους κινδύνους της ανταλλαγής πληροφοριών.

Η Λιθουανία το 2017 όριζε την ηλικία των 16 ετών, ενώ την Ιούλιο του 2018 ενέκρινε επίσημα τον εθνικό νόμο εφαρμογής με ηλικία συναίνεσης του παιδιού για ψηφιακές υπηρεσίες τα 14 έτη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση της Ιρλανδίας, όπου τον Ιούλιο του 2017 η ηλικία συναίνεσης ήταν τα 13 χρόνια, με την Μικτή Επιτροπή Δικαιοσύνης και Ισότητας να αναγνωρίζει το γεγονός ότι η ηλικία συναίνεσης των παιδιών πρέπει να οριστεί στα 13 έτη, καθώς θα βοηθούσε να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά μπορούσαν να ασκήσουν πρακτικά τα δικαιώματα συμμετοχής σε θέματα που τα αφορούσαν. Συγκεκριμένα εστιάζουν στο δικαίωμα ακρόασης, έκφρασης και πρόσβασης, τα οποία θα έπρεπε να ασκούνται αποκλειστικά από τα παιδιά. Τον Απρίλιο του 2018 προέκυψαν δηλώσεις με τα κόμματα αντιπολίτευσης να ζητάνε την αύξηση του ορίου ηλικίας στα 16 έτη, με το σκεπτικό

τους να σχετίζεται με την ισχυρότερη προστασία των δεδομένων των παιδιών. Ενώ τον Μάιο του 2018, η ηλικία συναίνεσης ορίζεται στα 16 έτη. Στην Ελλάδα, το σχέδιο νόμου που τέθηκε σε διαβούλευση προβλέπει την επεξεργασία των δεδομένων μόνο εάν το παιδί που παρέχει την συγκατάθεση έχει συμπληρώσει το 15ο έτος, ενώ αν το παιδί είναι κάτω των 15 ετών, η επεξεργασία γίνεται με την συγκατάθεση από το πρόσωπο που έχει την γονική του μέριμνα (Milkaite, Lievens. 2020). Στην παρακάτω εικόνα καταγράφονται τα όρια ηλικίας, τα οποία έχουν οριστεί από τα κράτη μέλη για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Εικόνα 1: Τρέχουσες ενδείξεις ηλικίας συναίνεσης σε όλη την ΕΕ.
<https://www.ugent.be/re/mpor/law-technology/en/research/childrensrights.htm>

2:Πρόσβαση και εξοικείωση με το διαδίκτυο και τα social media

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πως ολοένα και περισσότερα παιδιά από μικρή ηλικία έρχονται σε επαφή με τις νέες τεχνολογίες, ενώ έντονο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως τα παιδιά από 0 έως 8 ετών χρησιμοποιούν αρκετά το διαδίκτυο και τις παροχές του. Έντονο ενδιαφέρον όμως προκαλεί η απορία για το πώς τα παιδιά κάτω των οκτώ (8) ετών ασχολούνται με το διαδίκτυο, τα ΜΚΔ και γενικότερα με τις νέες τεχνολογίες.

Σύμφωνα με την Chaudron (2015), η επαφή των παιδιών ξεκινάει από το ψηφιακό σπίτι (digital home), όπου τα παιδιά έρχονται καθημερινά σε επαφή με μία μεγάλη γκάμα ψηφιακών εργαλείων. Παρόλα αυτά η παρουσία ψηφιακών εργαλείων στο σπίτι δεν σημαίνει ότι διατίθενται στο παιδί οι ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας Ενημέρωσης), όπως επίσης και ούτε οδηγεί σε υψηλή χρήση τους. Οι γονείς φαίνεται να χρησιμοποιούν την τεχνολογία για την εργασία και την επικοινωνία με άλλα άτομα, σε αντίθεση με τα παιδιά που την επιλέγουν για λόγους διασκέδασης και ψυχαγωγίας μέσω συσκευών όπως tablet, smartphone, κονσόλες παιχνιδιών, υπολογιστές (laptop). Οι προτιμήσεις τους ποικίλουν, ενώ συνήθως φαίνεται να προτιμούν τα tablet, λόγω ευκολίας στην χρήση τους καθώς και της αίσθησης αυτονομίας που τους δίνεται.

Επιπλέον παρατηρείται πως τα παιδιά αποκτούν εύκολα και γρήγορα βασικές δεξιότητες χρήσης των συσκευών. Συγκεκριμένα μπορούν να ελέγχουν και να εγκαταστήσουν εφαρμογές, να περιηγηθούν και να αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο. Να σημειωθεί πως τα παιδιά μικρότερων ηλικιών, που δεν έχουν κατακτήσει την ικανότητα της ανάγνωσης, βασίζονται στις εικόνες, πράξη που τα καθιστά ικανά στο να περιηγηθούν στους ιστότοπους. Επίσης παρατηρείται να εξοικειώνονται πολύ πιο γρήγορα με τα ΜΚΔ και κυρίως με εφαρμογές που βασίζονται στην επικοινωνία (π.χ Skype), προκειμένου να επικοινωνήσουν με μέλη της οικογένειάς τους που βρίσκονται μακριά. Γενικότερα οι δυνατότητές τους περιορίζονται από την κατάσταση της γνωστικής τους ανάπτυξης.

Τα παιδιά επίσης μαθαίνουν και μέσα από την παρατήρηση. Πιο συγκεκριμένα παρατηρώντας τους γονείς τους, τα αδέρφια τους, καθώς και μέλη της

ευρύτερης οικογένειας, όπως παππούδες, γιαγιάδες, ξαδέλφια, άτομα τα οποία έχουν ενεργό ρόλο στην ζωή του παιδιού. Σε αρκετές περιπτώσεις οι γονείς μένουν έκπληκτοι με τις δεξιότητες των παιδιών τους, καθώς δεν γνωρίζουν πως είναι σε θέση να χειριστούν τέτοιου είδους συσκευές, να πλοηγηθούν στο διαδίκτυο ή και να χρησιμοποιήσουν εφαρμογές. Επίσης παρατηρείται τα παιδιά να χρησιμοποιούν την ψηφιακή τεχνολογία κυρίως ατομικά και όχι κοινωνικά (individually rather than socially). Σύμφωνα και πάλι με την Chaudron S, στην Φινλανδία συγκεκριμένα η χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας είναι περισσότερο μία κοινή δραστηριότητα μεταξύ των μελών της οικογένειας. Γενικότερα η κοινή δραστηριότητα εστιάζει περισσότερο στην επικοινωνία μέσω του διαδικτύου, βιντεοκλήσεις ή συσκέψεις με τα μέλη της οικογένειας που βρίσκονται μακριά, ενώ περιπτώσεις κοινής χρήσης παρατηρούνται και στα παιχνίδια, όπου εκεί οι χρήστες συνδέονται για έναν πολύ συγκεκριμένο σκοπό.

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα τα παιδιά δείχνουν μία ιδιαίτερη προτίμηση στα tablet ως συσκευή, λόγω του ειδικού μεγέθους της οθόνης, την ευκολία στην χρήση χάρη στην αφής οθόνη, ενώ ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι η πολυλειτουργικότητά του, καθώς είναι πολύ πιο βολικό από έναν απλό υπολογιστή αφού έχει τις ίδιες παροχές. Η χρήση τους είναι κατά βάση ψυχαγωγική, για την κάλυψη αναγκών όπως η προβολή κινούμενων σχεδίων, η λήψη φωτογραφιών και η ευκολία στην μεταφορά του. Αρκετοί γονείς επίσης, επιλέγουν να απασχολήσουν τα παιδιά τους με tablet, σε στιγμές μακράς αναμονής (Chaudron. 2015).

Όσον αφορά τα smartphone ως συσκευές, είναι ευέλικτα στην χρήση τους, επιτρέπουν την λήψη φωτογραφιών και την παρακολούθηση βίντεο, την αναπαραγωγή παιχνιδιών, την αποστολή μηνυμάτων και την πραγματοποίηση κλήσεων και βιντεοκλήσεων. Από την μεριά των γονιών η χρήση τους εστιάζει στο να καλύψουν κενά ενημέρωσης που μπορεί να υπάρχουν μέσα στην ημέρα, να επικοινωνήσουν καθώς και στο να τα χρησιμοποιήσουν προκειμένου να περάσουν χρόνο με τον εαυτό τους, ενώ τα παιδιά έχουν πρόσβαση μόνο σε περιπτώσεις που χρήζουν την άμεση απασχόλησή τους. Γενικότερα η χρήση τους δεν απευθύνεται σε παιδιά, καθώς αποτελεί περιβάλλον που δεν συνδέεται αυτόματα στο διαδίκτυο (Wi-Fi), εφαρμογές που το περιεχόμενό τους δεν είναι σχεδιασμένο για παιδιά προσχολικής ηλικίας, ενώ η χρήση τους χωρίς τον απαραίτητο έλεγχο μπορεί να

οδηγήσει σε ενέργειες αυξημένου κινδύνου και στην απόκτηση προβληματικών συμπεριφορών. Εν ολίγοις η ατομική ιδιοκτησία smartphone από παιδιά κάτω των οκτώ (8) ετών δεν είναι συχνή περίπτωση, παρά το γεγονός παίζουν καθυστερητικό ρόλο για τους γονείς, οι οποίοι νιώθουν την ανάγκη να γνωρίζουν το που βρίσκονται τα παιδιά τους ανά πάσα στιγμή (Chaudron. 2015).

Ελάχιστες οι γνώσεις των παιδιών σχετικά με το τι είναι διαδίκτυο, τι σημαίνει, ποιοι οι κίνδυνοι που μπορούν να αντιμετωπίσουν και ποια τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν. Βλέπουν την ψηφιακή τεχνολογία περισσότερο ως διασκέδαση και ως πηγή ψυχαγωγίας, με κύριες δραστηριότητες ενασχόλησης τα παιχνίδια και την παρακολούθηση βίντεο. Γενικότερα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν περιορισμένη ή και καθόλου αντίληψη των κινδύνων στο διαδίκτυο, ενώ ορισμένα από αυτά μπορεί και να έχουν ήδη αντιμετωπίσει ακατάλληλο ηλικιακό περιεχόμενο ή ακόμα και αγορές εντός των εφαρμογών και των ιστοσελίδων.

Υψηλότεροι είναι οι κίνδυνοι όταν τα παιδιά εξακολουθούν να μην κατέχουν τις δεξιότητες αναγνώρισης ή ελέγχου της κριτικής σκέψης, όπως επίσης και να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ πραγματικού και εξωπραγματικού. Επομένως, όσο τα παιδιά συνεχίζουν να μην μαθαίνουν το πως να χρησιμοποιούν σωστά τις νέες τεχνολογίες και τους τρόπους σωστής χρήσης τους, προκειμένου να μένουν ασφαλή και αυτόνομα μέσα σε αυτά, τόσο περισσότερο χρίζεται αναγκαία η καθοδήγηση από γονείς και εκπαιδευτικούς.

2.1: Απόψεις και γνώμη γονέων για την χρήση του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.

Βασιζόμενοι σε όσα αναφέρθηκαν μέχρι στιγμής, αξίζει να γίνει στο σημείο αυτό αναφορά στους τρόπους που χρησιμοποιούν οι γονείς για να προστατέψουν και να ελέγξουν τα παιδιά τους κατά την ενασχόλησή τους με το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ. Δεδομένου ότι τα μέσα ενημέρωσης περιβάλλουν τα παιδιά και του νέους στην σύγχρονη κοινωνία, οι γονείς φαίνεται να έρχονται σε σύγκρουση με τα παιδιά τους, σε μία προσπάθεια προστασίας και εξισορρόπησης των εκπαιδευτικών και κοινωνικών πλεονεκτημάτων και τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει κάποιο από τα μέσα στην στάση, στην συμπεριφορά και στην ασφάλεια των παιδιών.

Ειδικότερα, οι στρατηγικές που εφαρμόζουν οι γονείς εστιάζουν στην θέσπιση κανόνων και περιορισμών, όπως η συζήτηση, η εξήγηση, η διαφωνία και η κριτική, οι οποίες σύμφωνα με την ορολογία συνολικά εννοούνται ως γονική διαμεσολάβηση (parental mediation) ή κοινωνική συν- παρακολούθηση (social co-viewing). Να τονισθεί πως η έννοια της διαμεσολάβησης αποτυπώνει τη γονική διαχείριση της σχέσης ανάμεσα σε παιδιά και μέσα ενημέρωσης (Helsper, Livingstone. 2008).

Το περιβάλλον των μέσων ενημέρωσης και επικοινωνίας εξελίσσεται και γίνεται δυσκολότερο στο να ορισθεί από δημόσιους φορείς ως προς το περιεχόμενό του, γι' αυτό και οι δραστηριότητες των γονέων αποκτούν μεγαλύτερο νόημα στα πλαίσια της δημόσιας πολιτικής, κυρίως σε οτιδήποτε αφορά την προστασία των παιδιών. Οι στρατηγικές γονικής διαμεσολάβησης έχουν στόχο τους το να αποτρέψουν τις ανεπιθύμητες επιρροές με τις οποίες τα παιδιά τους μπορεί να έρθουν σε επαφή. Γενικότερα η γονική διαμεσολάβηση προκύπτει από τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης του παιδιού, συμβάλλοντας στην διαμόρφωση των οικογενειακών αξιών, πρακτικών και παιδείας στα μέσα επικοινωνίας (Helsper, Livingstone. 2008).

Μεγάλη προσοχή έχει δοθεί στην γονική διαμεσολάβηση, η οποία ουσιαστικά εστιάζει στις πρακτικές ελέγχου, περιορισμού και διαχείρισης του χρόνου που αφιερώνει το παιδί στα ΜΚΔ και στο διαδίκτυο, ενώ οι πρακτικές καλύπτουν και την ενασχόληση με την τηλεόραση και τα βιντεοπαιχνίδια. Η χρήση των κανόνων καθώς και των πρακτικών ποικίλλει ανάλογα με το φύλο και την ηλικία του παιδιού, ενώ επηρεάζεται και από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Οι Helsper και Livingstone (2008) βασιζόμενες στους Nothanson και Valkenburg, διαπίστωσαν την ύπαρξη τριών μορφών γονικής διαμεσολάβησης, οι οποίες καλύπτουν όλα τα μέσα. Αρχικά η ενεργή διαμεσολάβηση, που βασίζεται στην συζήτηση για το περιεχόμενο των μέσων κατά την διάρκεια ενασχόλησης του παιδιού με αυτό. Η περιοριστική διαμεσολάβηση, περιλαμβάνει τη θέσπιση κανόνων περιορισμού της χρήσης, συμπεριλαμβάνοντας τον χρόνο, την τοποθεσία και το περιεχόμενο. Ενώ τέλος επισημαίνεται πως ο γονέας είναι παρόν σε όλη τη διάρκεια που το παιδί ασχολείται με το μέσο που έχει επιλέξει, όπου στην συγκεκριμένη περίπτωση μοιράζονται την εμπειρία χωρίς τον σχολιασμό του περιεχομένου ή τις πιθανές επιπτώσεις.

2.2: Απόψεις εκπαιδευτικών για την χρήση του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης.

Αναμφισβήτητα η κοινωνική δικτύωση αποτελεί την ταχύτερα αναπτυσσόμενη διαδικτυακή δραστηριότητα για τους νέους, με το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ να τραβούν πάνω τους όλη την προσοχή (Green, Holloway, Livingstone. 2013). Οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν σημαντικό ρόλο στην ζωή των παιδιών, όμως από την σκοπιά των γονέων φαίνεται να υπάρχει προτίμηση στις δραστηριότητες εκτός σύνδεσης, δίνοντας κυρίως βαρύτητα στις οικογενειακές δραστηριότητες (Chaudron. 2015). Οι εικονικοί κόσμοι με τους οποίους έρχονται σε επαφή τα παιδιά, αποτελούν προσομοιωμένα διαδικτυακά περιβάλλοντα στα οποία τα παιδιά παίζουν και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, με τον αριθμό πρόσβασης στις ηλικίες 3-11 να αυξάνεται συνεχώς (Green, Holloway, Livingstone. 2013).

Η αυξημένη χρήση του διαδικτύου προβληματίζει τους γονείς, καθώς από την μια πλευρά βλέπουν τις ψηφιακές τεχνολογίες ωφέλιμες αλλά την ίδια στιγμή και προκλητικές ως προς τον έλεγχο, αναφερόμενοι κυρίως στα παιδιά και στις δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται στο διαδίκτυο. Οι ψηφιακές τεχνολογίες όταν απευθύνονται στους γονείς είναι εργαλείο το οποίο τους εξυπηρετεί στην καθημερινότητά τους, όμως όταν η χρήση τους απευθύνεται στα παιδιά, η οπτική γωνία των γονιών στρέφεται στον κίνδυνο, στο πρόβλημα καθώς και στον έλεγχο που πρέπει να γίνεται (Chaudron. 2015).

Ασαφείς είναι οι απόψεις των περισσότερων γονέων σχετικά με τις δραστηριότητες και τα παιχνίδια που θέλουν να απασχοληθούν τα παιδιά τους, καθώς δεν γνωρίζουν τον σωστό τρόπο για να επικοινωνήσουν μαζί τους και για να μεσολαβήσουν στις ψηφιακές δραστηριότητες. Αντίθετα άλλοι γονείς φαίνεται να έχουν σαφείς απόψεις αναφορικά με τα οφέλη που προσφέρουν οι ψηφιακές δραστηριότητες για την απόκτηση γνώσεων και την παροχή εκπαιδευτικού περιεχομένου, δεξιότητες στις οποίες οι ίδιοι διακρίνουν μελλοντικές προοπτικές και εφόδια τα οποία θεωρούν πως μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά, παραδείγματος χάρη στον συντονισμό χεριού-ματιού ή ακόμα και στην βελτίωση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων (Chaudron. 2015).

Επιπλέον σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρείται υποτίμηση των κινδύνων από την χρήση των νέων τεχνολογιών από τα παιδιά, με τους γονείς να πιστεύουν ότι δεν χρίζεται αναγκαία η παρέμβαση και η ανάπτυξη στρατηγικών για την αντιμετώπιση των κινδύνων στο διαδίκτυο, παρά τα ευρήματα ερευνών που δείχνουν ότι ορισμένα παιδιά έχουν αντιμετωπίσει βίαιο ή ακατάλληλο περιεχόμενο ακόμα και εμπορικού κινδύνους κατά την διάρκεια της χρήσης νέων τεχνολογιών (Chaudron. 2015).

Η στάση των εκπαιδευτικών αναφορικά με το θέμα της ενασχόλησης των παιδιών με το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ φαίνεται να είναι ιδιαίτερα θετική, καθώς γενικότερα οι ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών) έχουν συμβάλει στην εκπαιδευτική διαδικασία, σημειώνοντας αρκετές εφαρμογές τόσο στην διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, όσο και στην διαχείριση του γενικότερου σχολικού περιβάλλοντος (Μάνεση. 2016). Επιπλέον η πλοήγηση στο διαδίκτυο για αναζήτηση πληροφοριών, ιδεών και τεχνολογικών λύσεων αποτελεί καθολικό φαινόμενο (Γερούκη. 2022).

Παρά το γεγονός πως τα παιδιά χρησιμοποιούν διπλάσιο χρόνο το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ στο σπίτι, οι εκπαιδευτικοί βασιζόμενοι στις νέες τεχνολογίες φαίνεται να τις εντάσσουν στην διδασκαλία τους, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια για καλύτερο εξοπλισμό των σχολικών μονάδων. Θεωρούν πως η ενσωμάτωση τεχνολογικών μέσων στην διδασκαλία επιφέρει θετικά μαθησιακά αποτελέσματα, όπως είναι η καλλιέργεια γνώσεων, η διαμόρφωση κλίματος συνεργασίας, η ενίσχυση της επικοινωνίας στην τάξη (Γερούκη. 2022).

Επικεντρωνόμενοι στις απόψεις των εκπαιδευτικών παρατηρείται πως αποτελούν μια "πλούσια αποθήκη γνώσης" η οποία επηρεάζει τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, τις σκέψεις, τις αποφάσεις αλλά και την συμπεριφορά των παιδιών στο πλαίσιο της σχολικής τάξης (Μάνεση. 2016). Πιστεύουν πως παρά την οποιαδήποτε ενημέρωση που μπορούν να προσφέρουν για τα οφέλη καθώς και τις αρνητικές επιπτώσεις και εμπειρίες που προκύπτουν από την χρήση διαδικτύου και των ΜΚΔ, την κύρια ευθύνη για την προστασία των παιδιών την έχουν οι γονείς (Δημητράκης, Σοφός, Βαλμάς. 2011).

Οι απόψεις τους μπορούν να χαρακτηριστούν σε πολλές περιπτώσεις και ως αντιφατικές, καθώς από την μία μεριά προτρέπουν τους/ τις μαθητές/ τριες να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ και την ίδια στιγμή δηλώνουν αδυναμία στο να ελέγξουν τόσο τους/ τις μαθητές/ τριες όσο και το περιεχόμενο. Οι φόβοι τους εστιάζουν κυρίως στο ακατάλληλο υλικό (βίαιο ή ρατσιστικό υλικό) με το οποίο μπορούν να έρθουν σε επαφή, με τις ηλεκτρονικές απάτες, ιοί, παραβίαση προσωπικών δεδομένων, εκβιασμοί ή εκφοβισμός, με υβριστικές συμπεριφορές, με τον εθισμό στο διαδίκτυο (Δημητράκη,. Σοφός, Βαλμάς. 2011). Βέβαια οι σκέψεις και οι απόψεις τους διαμορφώνονται γενικότερα και με το κατά πόσο οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί είναι εξοικειωμένοι με την χρήση των ψηφιακών εργαλείων (Γερούκη. 2022).

3: Η έννοια του ψηφιακού γραμματισμού στην προσχολική ηλικία

3.1: Ο ψηφιακός γραμματισμός.

Τα ψηφιακά μέσα και οι συσκευές κυριαρχούν στις ζωές των παιδιών και των οικογενειών τους, καθώς παρέχουν ευκαιρίες για παιχνίδι, μάθηση, δημιουργία και επικοινωνία. Στις ψηφιακές τεχνολογίες περιλαμβάνονται συσκευές όπως tablet, κινητά τηλέφωνα, laptop, ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές, βιντεοπαιχνίδια και πολλά ακόμα, αφού όπως προαναφέραμε δίνουν την δυνατότητα στα παιδιά να εξερευνήσουν, να μάθουν και να απασχοληθούν με τα ψηφιακά μέσα (Edwards. 2021).

Ειδικότερα όσον αφορά τη σημασία του όρου γραμματισμός, φαίνεται να υπάρχει μια περίπλοκη ιστορία αμφισβήτησης σχετικά με την δύναμη και την εξουσία πρόσβασης, την ερμηνεία και την παραγωγή έντυπων κειμένων. Η αμφισβήτηση αυτή παρατηρείται να μεγεθύνεται με την σημασία των συμβολικών κειμένων να στηρίζεται ολοένα και περισσότερο στις τεχνολογίες που βασίζονται στους υπολογιστές. Έτσι τα κυρίαρχα μέσα από έντυπα έγιναν οπτικοακουστικά, ενώ οι άνθρωποι ξεκίνησαν να ασχολούνται περισσότερο με ένα περιβάλλον πολυμέσων, το οποίο ενσωματώνει και ενώνει έντυπα, οπτικοακουστικά μέσα, τηλεφωνία καθώς και ηλεκτρονικά μέσα. Γενικότερα ρόλος τόσο του ψηφιακού γραμματισμού όσο και του αλφαριθμητισμού είναι η κάλυψη της ερμηνείας όλων των πολύπλοκων και

πολυτροπικών κειμένων που μεταδίδονται ή δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο και στα ΜΚΔ (Livingstone. 2004).

Η Livingstone (2004) στο *The Changing Nature and Uses of Media Literacy*, ορίζει τον γραμματισμό στα μέσα ως την ικανότητα πρόσβασης, ανάλυσης, αξιολόγησης και δημιουργίας μηνυμάτων σε διάφορα περιβάλλοντα, με το μοντέλο αυτό των τεσσάρων συστατικών να πλεονεκτεί, στο γεγονός ότι εφαρμόζεται με την ίδια σειρά και στο διαδίκτυο.

Επιπλέον αξίζει να γίνει αναφορά και στις αρχές στις οποίες στηρίζεται και ο αναδυόμενος γραμματισμός, όρος που χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από την Clay, σε μία προσπάθειά της να περιγράψει τις συμπεριφορές που εκδηλώνουν τα παιδιά ερχόμενα σε επαφή με τα βιβλία, επιχειρώντας να διαβάσουν και να γράψουν, ακόμα και αν δεν είχε κατακτηθεί από τα ίδια αυτή η ικανότητα. Γενικότερα οι αρχές στις οποίες συμφωνούσαν όσοι χρησιμοποιούσαν ή υιοθετούσαν τον όρο του αναδυόμενου γραμματισμού, ήταν ότι η ανάγνωση, η γραφή και ο προφορικός λόγος που αποτελούν αλληλένδετες ικανότητες. Επιπλέον υποστήριζαν πως τα παιδιά πολύ πριν μάθουν να γράφουν και να διαβάζουν με έναν συμβατικό τρόπο, πως παρατηρείται να εκδηλώνουν σχετικές στρατηγικές και μορφές συμπεριφοράς, παραδείγματος χάριν η προσποίηση του ότι διαβάζει ένα βιβλίο ή ότι γράφει ένα κείμενο (Μανωλίτσης. 2016).

3.2: Ψηφιακός γραμματισμός και προσχολική ηλικία.

Προκειμένου να συμπεριληφθούν οι ευρύτερες πρακτικές που συνδέονται με την ανάπτυξη του γραπτού λόγου, χρησιμοποιείται ο όρος προσχολικός γραμματισμός (early childhood literacy), για να δηλώσει την ευρύτερη προοπτική του αναδυόμενου γραμματισμού. Περιλαμβάνει τις διαστάσεις του γραμματισμού από την γέννηση μέχρι και την ηλικία των οκτώ (8) ετών του παιδιού, ενώ διευκρινίζεται ως μια ολιστική δομή που περιλαμβάνει τα ιστορικά, πολιτισμικά και πολιτικά στοιχεία (Μανωλίτσης. 2016).

Στην προσχολική ηλικία, ο αναδυόμενος γραμματισμός περιλαμβάνει συμπεριφορές που χρησιμοποιούν τα παιδιά σε μία προσπάθεια να διαβάσουν ή ακόμα και να γράψουν, αφού όπως έχει διαπιστωθεί τα παιδιά πριν από την συμβατική ανάγνωση εκδηλώνουν συμπεριφορές που αντλούνται από το εγγράμματο

κοινωνικό τους περιβάλλον. Επομένως σε αυτό το σημείο ο γραμματισμός εκτείνεται σε αλληλένδετα πεδία, σε δεξιότητες που εστιάζουν στην φωνολογική επίγνωση, στην σχεδιαστική απεικόνιση των γραμμάτων, σε γνώσεις που εστιάζουν στην κειμενική οργάνωση (γνώσεις που αφορούν στην δομή, μορφή και λειτουργία των κειμενικών τύπων), φτάνοντας στο επίπεδο της επικοινωνίας (Livingstone. 2004).

Επομένως αφού ο αναδύομενος γραμματισμός περιλαμβάνει συμπεριφορές που χρησιμοποιούν τα παιδιά στην προσπάθειά τους να διαβάσουν ή και να γράψουν, και έχοντας διαπιστωθεί ότι τα παιδιά πριν από την συμβατική ανάγνωση εκδηλώνουν συμπεριφορές που αντλούνται από το εγγράμματο κοινωνικό τους περιβάλλον, όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, ο γραμματισμός εκτείνεται σε αλληλένδετα πεδία, σε δεξιότητες που εστιάζουν στην φωνολογική επίγνωση, στη σχεδιαστική απεικόνιση γραμμάτων (αναφερόμενοι στην ορθογραφία), σε γνώσεις που αφορούν την κειμενική οργάνωση, τη δομή, την μορφή και λειτουργία των κειμενικών τύπων, φτάνοντας στο επίπεδο της επικοινωνίας (Παπαδοπούλου κ.ά. 2023).

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει λόγος στον γραμματισμό που καλλιεργείται εκτός σχολικού χώρου, ο οποίος ορίζεται ως εξωσχολικός ή άτυπος γραμματισμός, αλλά και ως οικογραμματισμός, εστιάζοντας σε πράξεις που αναδεικνύουν γνώσεις, δεξιότητες και πρακτικές που αποκτούν τα παιδιά πριν από τη έναρξη της σχολικής τους ζωής. Βασιζόμενοι σε αυτό το κομμάτι, παρατηρείται πως τα παιδιά έχουν την γνώση για να ονοματίσουν γράμματα αλλά και να αναπαράγουν τους αντίστοιχους ήχους των γραμμάτων, δηλαδή υπάρχει η φωνολογική επίγνωση και η κατανόηση έντυπων κειμενικών συμβάσεων, ενώ οι πιο συνηθισμένες πρακτικές που εφαρμόζουν είναι η γραφή λέξεων, όπως αυτή του ονόματός τους (Μακρή κ.α 2022).

Εστιάζοντας όμως στον ψηφιακό γραμματισμό και στην κοινωνικοποίηση των παιδιών με τα ψηφιακά περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού, παρατηρείται πως η αντίληψή τους για τον ελεύθερο χρόνο, το παιχνίδι και την αλληλεπίδραση με τους άλλους, επηρεάζει τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους, καθώς και τις εμπειρίες γραμματισμού τους και την εμπλοκή τους με τις συσκευές και το ψηφιακό περιεχόμενο (Μακρή κ.α 2022).

Η δραστηριότητα των παιδιών με τα ψηφιακά μέσα κατηγοριοποιείται σε δύο είδη δραστηριοτήτων. Αρχικά στις δραστηριότητες ανάγνωσης ηλεκτρονικών βιβλίων και σε δραστηριότητες με λογισμικό εξάσκησης, καθώς και στις δραστηριότητες συμμετοχής σε ψηφιακές κοινότητες και συλλογικότητες, δημιουργίας ταινιών, blogging και παιχνίδια, στοιχεία που βασίζονται σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τις ηλικίες μηδέν (0) έως οκτώ (8) ετών (Μακρή κ.α 2022).

Νεότερες προσεγγίσεις θεωρούν ότι οι πρακτικές γραμματισμού των παιδιών στα ψηφιακά μέσα εστιάζουν στην ανάγνωση, στην γραφή, στην πολυτροπική επικοινωνία και δημιουργία νοήματος, υιοθετώντας μια διευρυμένη θεώρηση για την ανάγνωση και την γραφή. Οι πρακτικές αυτές μπορεί είτε να σχετίζονται αποκλειστικά με την χρήση των ψηφιακών μέσων, είτε και να καλλιεργούνται μέσα από την ενασχόληση με διαφορετικές ψηφιακές συσκευές (Μακρή κ.α. 2022).

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη ότι τα παιδιά επικοινωνούν και κατασκευάζουν γνώσεις και εμπειρίες από ψηφιακά ή μη μέσα, καταλαβαίνουμε ότι τόσο ο ψηφιακός όσο και ο παραδοσιακός γραμματισμός συνδέονται μεταξύ τους ως προς την διαδικασία ανάπτυξής τους καθώς υπάρχει αλληλεπίδραση ανάμεσά τους (Παπαδοπούλου κ.ά. 2023).

Αν γίνει αναφορά στην γενικότερη έννοια της παιδείας στα μέσα επικοινωνίας έχει αποδειχθεί πως είναι αμφιλεγόμενη, καθώς οι δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής έχουν ενισχυθεί από την ικανότητα "ανάγνωσης" του οπτικοακουστικού υλικού. Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και μετά σημειώθηκε σημαντική αλλαγή στην ΤΠΕ η οποία ανέδειξε μία νέα μορφή αλφαριθμητισμού γνωστή και ως διαδικτυακός γραμματισμός (internet literacy) ή ψηφιακός γραμματισμός (digital literacy) (Livingstone. 2004).

Κοινός η παρουσία των ψηφιακών μέσων στην καθημερινότητα των παιδιών έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και την βελτίωση των ψηφιακών πρακτικών, οι οποίες έχουν προηγουμένως διαμορφωθεί από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον. Η εξοικείωση με τα ψηφιακά μέσα και τις πρακτικές μοιάζει με την διαδικασία της φυσικής ανάπτυξης του παραδοσιακού γραμματισμού, που επιτυγχάνεται με την ενασχόληση με τα κείμενα της καθημερινότητας (Παπαδοπούλου κ.ά. 2023).

4:Ερευνητική προσέγγιση

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει η παρουσίαση της ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων. Επίσης αναφορά θα γίνει στον σκοπό, στην δομή των ερωτήσεων, στην μέθοδο και γενικότερα στην διαδικασία που ακολουθήθηκε προκειμένου να ληφθεί το δείγμα της έρευνας, καθώς και θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που προέκυψαν.

Αναφορικά με την επιλογή της έρευνας, αξίζει να σημειωθεί πως η επιστημονική έρευνα χωρίζεται στην ποσοτική και στην ποιοτική έρευνα. Αρχικά όσον αφορά την ποσοτική έρευνα υπάρχει συστηματική συλλογή αριθμητικών δεδομένων, με την ανάλυσή τους να βασίζεται σε κατάλληλα μαθησιακά εργαλεία. Τα δεδομένα συλλέγονται από ελεγχόμενες συνθήκες και ελέγχονται για την ακρίβεια και την αξιοπιστία τους (Ευδωρίδου, Καρακασίδης. 2018).

Από την άλλη μεριά η ποιοτική έρευνα εστιάζει στην συγκέντρωση δεδομένων, τα οποία δεν είναι άμεσα μετατρέψιμα σε αριθμητικά. Οι συγκεκριμένες έρευνες παρουσιάζουν κυρίως την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων, ενώ περιλαμβάνουν τόσο κλειστού όσο και ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Κατά την διάρκεια της έρευνας μπορεί να αλλάξει η σειρά των ερωτήσεων, όπως επίσης μπορούν να παραληφθούν ή και να προστεθούν ερωτήσεις (Ευδωρίδου, Καρακασίδης. 2018).

4.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση της χρήσης του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (social media) από παιδιά ηλικίας τριών (3) έως οκτώ (8) ετών, καθώς και η επιρροή που έχουν στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους μέσα από την ενασχόλησή τους με τα μέσα. Οι ερωτήσεις στοχεύουν στις απόψεις των γονιών αναφορικά με τον χρόνο που αφιερώνουν τα παιδιά μπροστά στην οθόνη, τις συσκευές που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν, τους κινδύνους που μπορεί να προκύψουν, τον έλεγχο που εφαρμόζουν οι γονείς από την πλευρά τους, την γνώμη τους για το αν τα παιδιά ωφελούνται από την χρήση των Τ.Π.Ε. αναφορικά με το λεξιλόγιό τους, καθώς και το πως τα ίδια αλληλεπιδρούν με τις εφαρμογές που επιλέγουν να απασχοληθούν.

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν οκτώ (8) συνεντεύξεις από γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας τριών (3) έως οκτώ (8) ετών, εκ των οποίων οι έξι (6) ζουν και εργάζονται στην περιοχή των Γιαννιτσών, ενώ οι δύο (2) ζουν και εργάζονται στην Κύπρο. Ελεύθερα εξέφρασαν την άποψή τους για τον ρόλο των ψηφιακών μέσων στην ζωή των παιδιών τους, την ενασχόληση των παιδιών με τα μέσα, καθώς και για το αν έχουν παρατηρήσει οι ίδιοι κάποια αλλαγή στο λεξιλόγιο των παιδιών τους.

Οι ερωτήσεις της ημιδομημένης συνέντευξης είχαν την εξής μορφή:

1. Το παιδί πώς ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;
2. Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;
3. Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;
4. Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;
5. Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;
6. Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;
7. Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;
8. Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;
9. Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάριν κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;
10. Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

4.2 Ανάλυση συνεντεύξεων

Οι πρώτες δύο συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από ζευγάρι γονέων παιδιών ηλικίας πέντε (5) και επτά (7) ετών. Στην ανάλυση της συζήτησης το γράμμα Δ και Α αντιστοιχούν στα αρχικά των ονομάτων των γονέων, ενώ στην αρχή της συνέντευξης και οι δύο ρωτήθηκαν και δέχτηκαν να ηχογραφηθούν και να γίνει επεξεργασία των στοιχείων τους.

Από τις συγκεκριμένες συνεντεύξεις διαπιστώθηκε πως και οι δύο γονείς συμφώνησαν στο γεγονός, πως τα παιδιά τους ξεκίνησαν να ασχολούνται και να εξοικειώνονται με τα ψηφιακά μέσα, βλέποντας τους ίδιους τους γονείς τους να ασχολούνται με αυτά: «βλέπανε εμάς στο κινητό, στο tablet, στον υπολογιστή ε: και αντιγράφανε ας πούμε, δηλαδή ότι βλέπανε προσπαθούσαν να το κάνουν και αυτά σιγά σιγά», όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο γονέας Δ, ενώ αντίστοιχα ο γονέας Α δήλωσε: «Εμείς τα δώσαμε, εμείς ξεκινήσαμε (.) να τα δίνουμε.». Επιπλέον και οι δύο γονείς ανέφεραν πως τα παιδιά επιλέγουν συνήθως για εφαρμογή το Youtube και ως συσκευή κυρίως το tablet, ενώ το τελευταίο χρονικό διάστημα παρατήρησαν και μία τάση προς το κινητό.

Όσον αφορά τον χρόνο που ασχολούνται τα παιδιά καθημερινά και οι δύο συμφώνησα πως τα παιδιά τους συνολικά ασχολούνται μία ώρα μέσα στην ημέρα, με τον γονέα Α να τονίζει πως υπάρχει πρόγραμμα και πως ασχολούνται πριν ξεκινήσουν τα μαθήματά τους : «τους αφήνω το μεσημέρι μετά το φαγητό πριν ξεκινήσουν τα μαθήματα, δηλαδή μισή ώρα μία ώρα πριν ξεκινήσουμε τα μαθήματα». Αναφορικά με τα οφέλη και πάλι και οι δύο γονείς συμφώνησαν πως τα παιδιά τους ωφελούνται, με τον γονέα Α να δηλώνει πως παρατηρεί στα παιδιά μια ευκολία στις ξένες γλώσσες :« στις ξένες γλώσσες μπορώ να πω ότι ΈΧΕΙ, το ότι ξέρουν αρκετές λέξεις». Ενώ όσον αφορά τους κινδύνους, ο γονέας Δ εστίασε κυρίως στο να μην τους ξεγελάσει κάποιος ή στο να μην δεχθούν κάποιο κακόβουλο αρχείο και το ανοίξουν, ενώ από την άλλη πλευρά ο γονέας Α εστίασε κυρίως στο ότι τα παιδιά επηρεάζονται ψυχολογικά από το περιεχόμενο που μπορεί να παρακολουθήσουν : «είναι κάποια βιντεάκια που βλέπουν στο Youtube (.) που είναι λίγο τρομακτικά, είναι λίγο με αίματα με τέτοια πράγματα, που και ΑΥΤΑ τα φοβούνται και μετά δηλαδή και αυτά μου το έχουν πει ότι είδα αυτό το άγριο μόνο αυτό».

Εστιάζοντας στο κομμάτι του εμπλουτισμού του λεξιλογίου των παιδιών, ο γονέας Δ ανέφερε πως παρατηρεί γενικά πως τα παιδιά δυσκολεύονται να εκφράσουν την γνώμη τους και πως δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν σωστά την γλώσσα τους, ως προς την σύνταξη του λόγου τους : « τα παιδιά λίγο δυσκολεύονται [...] στην κατανόηση [...] δεν μπορούν να εκφέρουν την γνώμη τους εύκολα, δεν μπορούν να κάνουν ΣΩΣΤΗ λειτουργία της γλώσσας τους εύκολα νομίζω ». Από την μεριά του ο γονέας Α δήλωσε πως παρατήρησε τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν λέξεις, τις οποίες δεν τις έχουν ακούσει από τους γονείς τους (στο σημείο αυτό ο γονέας δεν αναφέρθηκε σε λέξεις χαρακτηριζόμενες ως βωμολοχίες, αλλά σε γενικές λέξεις που χρησιμοποιούνται καθημερινά, χωρίς όμως να δώσει κάποιο παράδειγμα) και ούτε και εκείνοι τις χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους, ενώ θεωρεί πως μπορεί να οφείλεται και η χρήση του κινητού για τις λέξεις που χρησιμοποιεί : «η μικρή στα μικρή νήπια έλεγε κάποιες λέξεις που δεν τις έχει έχω πει εγώ, χρησιμοποιεί κάποιες λέξεις και ίσως είναι και από το κινητό δεν ξέρω».

Οι τελευταίες δύο ερωτήσεις επικεντρώνονταν στην αλληλεπίδραση ή στον διάλογο που μπορεί να έχουν τα παιδιά με την εφαρμογή που επέλεξαν να χρησιμοποιήσουν, καθώς και για το αν συζητάνε με τους γονείς τους ή αν τους περιγράφουν για το τι έκαναν και τι τους έκανε εντύπωση στο ψηφιακό περιβάλλον που βρέθηκαν. Σε αυτές τις ερωτήσεις ο γονέας Δ ανέφερε πως τα παιδιά του αναφέρουν μόνο αν κέρδισαν στο παιχνίδι με το οποίο ασχολήθηκαν:« Όχι σε αυτό δεν έχει γίνει κάποια ιδιαίτερη αναφορά πέρα από το κέρδισα!, ε: βγήκα πρώτος! (.) αγωνίστηκα ως εκεί.» . Ο γονέας Α στις ίδιες ερωτήσεις ανέφερε πως μόνο αν ρωτήσει τα παιδιά θα κάνουν αναφορά στο ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκαν: « ΌΧΙ όχι, αν ρωτήσω αλλιώς δεν [...]μου λέει ΖΩΓΡΑΦΙΣΑ αυτό που το είδα ΕΚΕΙ ή να το κάνουμε και ΕΜΕΙΣ αυτό γιατί το έκανε ΑΥΤΗ».

Η δεύτερη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με τους Ζ και ΔΜ γονείς παιδιών ηλικίας πέντε (5) και εννιά (9) ετών. Στην αρχή και οι δύο ρωτήθηκαν σχετικά με την ηχογράφηση της συζήτησης και την επεξεργασία των δεδομένων και συμφώνησαν.

Αναφορικά με τις δύο πρώτες ερωτήσεις, ο γονέας Ζ απάντησε πως τα παιδιά ξεκίνησαν να έρχονται σε επαφή με τα ψηφιακά μέσα την περίοδο του κορονοϊού, όπου η μεγάλη της κόρη πραγματοποιούσε εξ' αποστάσεως μάθημα με το νηπιαγωγείο και η μικρότερη παρακολουθούσε από δίπλα: « Στην περίοδο του

κορονοϊού η μεγάλη, γιατί έκανε μάθημα στο νηπιαγωγείο εξ' αποστάσεως (.), στην περίοδο του κορονοϊού η μικρή η κόρη γιατί καθόταν δίπλα». Από την δική του μεριά ο γονέας ΔΜ απάντησε πως τα παιδιά έβλεπαν τους ίδιους να χρησιμοποιούν και να ασχολούνται με το κινητό και το tablet, πράγμα που τους κίνησε την περιέργεια και το ενδιαφέρον: «μας βλέπουνε να χειριζόμαστε το κινητό, το tablet τον υπολογιστή και μπαίνουν στην περιέργεια». Επιπλέον για την δεύτερη ερώτηση και οι δύο συμφώνησαν πως τα παιδιά προτιμούν την εφαρμογή της Disney, με τον γονέα Z να συμπληρώνει και το YouTube. Τέλος για την τρίτη ερώτηση που αφορούσε την συσκευή που προτιμούν τα παιδιά και οι δύο ανέφεραν το κινητό, με τον γονέα Z να συμπληρώνει και την τηλεόραση.

Προχωρώντας στις επόμενες ερωτήσεις για τον αν υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος που αφιερώνουν τα παιδιά στο διαδίκτυο, διευκρίνισαν πως τα παιδιά ασχολούνται συνολικά μία με μιάμιση ώρα το σαββατοκύριακο και, κυρίως θα επιλέξουν μόνα τους να δουν κάποια από τις παιδικές ταινίες, τις οποίες νωρίτερα έχουν ελέγξει οι γονείς τους ως προς το περιεχόμενο. Επιπλέον οι γνώμες τους συμφώνησαν και στο γεγονός πως παρακολουθούν με την φυσική τους παρουσία στον χώρο την δραστηριότητα των παιδιών στο διαδίκτυο, ενώ σε ότι θεωρούν επικίνδυνο επεμβαίνουν: «είμαι στον χώρο ε: και όταν ακούσω κάτι που δεν μου αρέσει πάω και ελέγχω ΤΙ ήταν ».

Ενδιαφέρον παρουσίασαν οι απόψεις τους αναφορικά για το ποιους κινδύνους του διαδικτύου. Αναλυτικότερα ο γονέας Z δήλωσε πως φοβάται μήπως τα παιδιά του πραγματοποιήσουν κάποια αγορά γιατί έχει συνδεδεμένο τον τραπεζικό λογαριασμό με το κινητό, ενώ ανέφερε πως ανησυχεί και για την έκθεση των παιδιών σε πορνογραφικό περιεχόμενο: « μήπως κατά λάθος πραγματοποιήσουν κάποια online αγορά από το κινητό μου, γιατί είναι συνδεδεμένα τα στοιχεία του κινητού μου με PayPal και αφετέρου για έκθεση σε πορνογραφία». Ο γονέας ΔΜ αναφέρθηκε πως φοβάται μήπως τα παιδιά του έρθουν σε επαφή με περιεχόμενο το οποίο ο ίδιος δεν έχει ελέγξει και υιοθετήσουν κάποια ενέργεια την οποία μπορεί να δουν: «φοβάμαι μήπως μου ξεφύγει κάτι από εμένα, κάτι από τον έλεγχό μου και δούνε κάτι ακούσουν κάτι το οποίο ΔΕΝ πρέπει και το υιοθετήσουν ». Αναφορικά με τα οφέλη του διαδικτύου ο γονέας Z δήλωσε πως αποτελούν εργαλείο, ενώ από την μεριά του ο γονέας ΔΜ πως τα παιδιά του έρχονται σε επαφή με την τεχνολογία, γνωρίζουν περι

τίνος πρόκειται και πως προσωπικά τον ίδιο τον ενδιαφέρει αρκετά η τεχνολογία: «έρχονται σε επαφή με την τεχνολογία και ξέρουν περί τίνος πρόκειται, από εκεί: και πέρα με ενδιαφέρει πάρα πολύ η χρήση της τεχνολογίας, έτσι αυτό που λένε καλή και κακή χρήση».

Περνώντας στο κομμάτι του λεξιλογίου, ο γονέας Z και ΔΜ ανέφεραν πως όσο περισσότερο τα παιδιά του “αποβλακώνονται” τόσο λιγότερο μιλάνε, ενώ χαρακτηριστικά δήλωσαν πως σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όταν τα παιδιά παρακολουθούσαν ένα συγκεκριμένο παιδικό, ξεκίνησαν να υιοθετούν το λεξιλόγιο και την αγενή συμπεριφορά της πρωταγωνίστριας, πράγμα που οδήγησε τους γονείς να περιορίσουν αρχικά και στην συνέχεια να κόψουν οριστικά την προβολή του συγκεκριμένου παιδικού: «αντιγράφουνε καταρχήν το λεξιλόγιο από τα παιδικά που βλέπουνε [...] ΌΣΟ πιο πολύ αποβλακώνονται ΤΟΣΟ λιγότερο μιλάνε [...] Όσο βλέπανε Πέππα αντιγράφανε την αγένεια της Πέππα, ΌΤΙ λέξεις λέγανε χαζούλη μπαμπά και αυτές χαζούλη μπαμπά για παράδειγμα, κόψαμε την Πέππα μετά.»

Αναφορικά με τις τελευταίες δύο ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν την αλληλεπίδραση του παιδιού με την εφαρμογή που ασχολήθηκε και το αν υπήρχε διάλογος μεταξύ τους, όπως επίσης και για το αν το παιδί συζητάει με τους γονείς για το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε, ο γονέας Z ανέφερε πως τα παιδιά απαντούσαν στο παιδικό το οποίο παρακολουθούσαν, ενώ θα συζητούσαν μαζί τους για τις σκηνές από το παιδικό που παρακολούθησαν: «σε πιο μικρή ηλικία απαντάνε, ε: ταυτίζονται με έναν από τους ήρωες και απαντάνε [...] το έχουν σχολιάσει, για το παιδικό που βλέπει θα σχολιάσει θα αναφερθεί σε αυτό που είδε αν το έκανε καλά ή κακά κάποιος [εμ] αυτό βασικά.» Τέλος από την δική του μεριά ο γονέας ΔΜ τόνισε πως λόγω ερωτοαπαντήσεων που υπήρχαν στο παιδικό, το παιδί αλληλεπιδρούσε δίνοντας την απάντηση, ενώ ανέφερε πως μία με δύο φορές μόνο το παιδί έχει συζητήσει μαζί του για το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε, και αυτό γιατί ήθελε παραπάνω πληροφορίες: «, το παιδικό είχε να κάνει, ε: είχε κάτι με ερωτοαπαντήσεις και απαντούσε το παιδί έλεγε ΜΗΝ το κάνεις αυτό, ΜΗΝ το κάνεις εκείνο, κατά την εξέλιξη της ιστορίας [...] Μία φορά δύο, κάτι που είδε της έκανε εντύπωση και ήθελε να ρωτήσει για να πάρει παραπάνω πληροφορίες».

Η τρίτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με τους ΠΝ και Ν, γονείς πεντάχρονου κοριτσιού που φοιτά στα μεγάλα νήπια. Η συνέντευξη

πραγματοποιήθηκε με βιντεοκλήση μέσω της εφαρμογής Viber, ενώ και οι δύο γονείς ρωτήθηκαν και συμφώνησαν να ηχογραφηθεί η κλήση και να γίνει επεξεργασία των δεδομένων.

Στην πρώτη ερώτηση, το περιεχόμενο της οποίας εστιάζει στο ξεκίνημα της επαφής του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα, και οι δύο γονείς συμφώνησαν πως το παιδί ξεκίνησε να ασχολείται βλέποντας τους γονείς τους να τα χρησιμοποιούν, ενώ ο γονέας N διευκρίνισε πως βλέποντάς τους να ασχολούνται με έναν συγκεκριμένο υπολογιστή, όταν το παιδί ήταν σε μικρότερη ηλικία, της κέντρισε περισσότερο την περιέργεια: «ε: κάποτε είχαμε ένα: ε: υπολογιστή ο οποίος ήταν touch πολύ μικρή και είχε προσοχή αλλά επειδή τραβούσε αρκετά την προσοχή της τον αντικαταστήσαμε αμέσως». Επιπλέον συμφώνησαν πως το παιδί ασχολείται με την εφαρμογή YouTube kids, με τον γονέα ΠΝ να τονίζει πως οι ίδιοι επιλέγουν με ποια εφαρμογή θα ασχοληθεί το παιδί τους και τον γονέα N να παρατηρεί πως αρκετές φορές το παιδί προσπαθεί κρυφά από αυτούς να χρησιμοποιήσει την κανονική εκδοχή του YouTube: «επιλέγουμε ΕΜΕΙΣ (.) μόνο YouTube kids», «καμιά φορά θέλει να μπει στο δικό μου στο κανονικό YouTube να το κάνει δηλαδή από κρυφά». Επιπλέον ο γονέας ΠΝ πρόσθεσε πως υπάρχουν φορές που το παιδί μπορεί να θελήσει να δει ξανά και ξανά φωτογραφίες και βίντεο που υπάρχουν στα προσωπικά τους κινητά και που τις έχουν τραβήξει οι ίδιοι ή ακόμα και το παιδί: «αν πάρει καμιά φορά το τηλέφωνο το δικό μου ή της N και δει τίποτα φωτογραφίες και βίντεο, δηλαδή μπορείς να πεις ότι βλέπει λίγο και βίντεο και φωτογραφίες που έχουμε τραβηγμένες εμείς στα κινητά».

Προχωρώντας στην επόμενη ερώτηση για την συσκευή που επιλέγει συνήθως το παιδί, ο γονέας ΠΝ δήλωσε πως της έχουν δώσει ένα παλιό κινητό χωρίς κάρτα, ενώ ο γονέας N ανέφερε πως το παιδί προτιμά κυρίως την τηλεόραση γιατί είναι μεγαλύτερη η οθόνη: «τις έχουμε ένα παλιό κινητό της N το οποίο είναι χωρίς κάρτα», «νομίζω προτιμάει περισσότερο την τηλεόραση γιατί είναι μεγαλύτερη η οθόνη, αλλά: τώρα ε: επειδή είχαμε ένα πρόβλημα ζητάει επειγόντως να αντικατασταθεί, ΑΥΤΟ προτιμάει δηλαδή να είναι μεγαλύτερη η οθόνη».

Αναφορικά με τον αν υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται, συμφώνησαν πως ασχολείται κυρίως το πρωί που θα ξυπνήσει και το βράδυ με πριν κοιμηθεί, πράξη την οποία ο γονέας ΠΝ παρατηρεί πως το παιδί του το τελευταίο χρονικό διάστημα έχει σταματήσει, ενώ ο γονέας N πρόσθεσε πως πολλές

φορές ζητάει να ασχοληθεί, κυρίως να βλέπει κάτι την ώρα που τρώει: «το πρωί που ξυπνάει και λίγο το βράδυ που κοιμάται πριν κοιμηθεί, ΤΩΡΑ έχει καμιά βδομάδα που το έχει σταματήσει», «κυρίως ο πρωί, ίσως το απόγευμα, αν δεν ασχοληθούμε εμείς και χάσει το ενδιαφέρον ίσως ζητήσει και αυτό ή καμιά φορά όταν τρώει θέλει και πάει μόνη της».

Όσον τον τρόπο που οι ίδιοι παρακολουθούν την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο ή τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ο γονέας ΠΝ διευκρίνισε πως το παιδί δεν ασχολείται με τέτοια πράγματα, παρά μόνο με την εφαρμογή YouTube kids, ενώ οι απόψεις και των δύο συμφώνησαν πως κατά την ενασχόληση του παιδιού τους είναι στον ίδιο χώρο και ακούνε τι βλέπει: «από την στιγμή που έχει μόνο YouTube kids (.) απλά ακούμε μην μπει σε αρχεία, οπότε ΑΚΟΥΜΕ τι βλέπει», «Προσπαθεί να είσαι εκεί δηλαδή να μην απομακρύνεσαι πάρα πολύ για να έχεις μία: επαφή στο τι κάνει».

Περνώντας στις ερωτήσεις που εστιάζουν στους κινδύνους και στα οφέλη, αναφέρθηκε από τον γονέα ΠΝ πως φοβάται μήπως δει πράγματα τα οποία δεν ταιριάζουν στην ηλικία του παιδιού, όπως επίσης αναφορικά με τα οφέλη δήλωσε πως θεωρεί πως το παιδί ωφελείται λίγο και κερδίζει κυρίως πράγματα που της χρειάζονται: «Να:: μην βλέπει πράγματα που ΔΕΝ ταιριάζουν στην ηλικία της, δηλαδή ακόμα και του YouTube το κανονικό έχει πράγματα τα οποία δεν τα εγκρίνω, πιστεύουμε ότι δεν πρέπει, κυρίως κάποια βίντεο με αίμα ή έστω κάποια παιχνίδια με σκοτωμούς και τα λοιπά», «Ε:: λίγα[...] αυτά που κερδίζει είναι περισσότερο πράγματα που της χρειάζονται». Από την οπτική γωνία το γονέας Ν δήλωσε για τους κινδύνους πως φοβάται για την συμπεριφορά του παιδιού, καθώς αντιγράφει τις συμπεριφορές κάποιων χαρακτήρων που θεωρεί πως δεν είναι κάτι που θα έπρεπε να μιμείται, όπως επίσης θεωρεί πως το παιδί δεν έχει ιδιαίτερα οφέλη: «ο τρόπος συμπεριφοράς, δηλαδή αντιγράφει συμπεριφορές ΚΑΠΟΙΩΝ χαρακτήρων, οι οποίοι για εμένα δεν είναι κάτι ε: που θα έπρεπε να μιμείται», «Ε: ΟΧΙ ιδιαίτερα, όχι».

Οι απαντήσεις στο κομμάτι εμπλουτισμού του λεξιλογίου του παιδιού, καθώς και της αλληλεπίδρασης φάνηκαν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Πιο συγκεκριμένα στην ερώτηση για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου, ο γονέας ΠΝ δήλωσε πως δεν γνωρίζει αν η επιρροή προέρχεται από τα ψηφιακά μέσα, από το σχολείο ή από το Κ.Δ.Α.Π στο οποίο πηγαίνει το παιδί, δηλώνοντας όμως πως σίγουρα βλέπει διαφορές στο

λεξιλόγιο: «δεν μπορώ να σου πω αν είναι από τα ψηφιακά μέσα ή αν είναι από το Κ.Δ.Α.Π ή από το σχολείο και τα λοιπά, σίγουρα βλέπουμε διαφορές». Από την μεριά του ο γονέας Ν φάνηκε να συμφωνεί με τα όσα δήλωσε προηγουμένως ο γονέας ΠΝ, μόνο που πρόσθεσε στο κομμάτι της επιρροής του λόγου και τις ομάδες συνομηλίκων καθώς και τα μεγαλύτερα παιδιά.

Σχετικά με την αλληλεπίδραση του παιδιού με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί και για το ενδεχόμενο πιθανού διαλόγου και οι δύο γονείς συμφώνησαν πως το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή κυρίως όμως στο κομμάτι του τραγουδιού και του χορού, καθώς επιλέγει το τραγούδι που επιθυμεί και στην συνέχεια κυρίως τραγουδάει και χορεύει: «βλέπει ε: και YouTube στην τηλεόραση πάλι με το kids στο οποίο όμως έχει αλληλεπίδραση, βάζει τραγούδια και τα χορεύει ας πούμε», «Ναι κάποιες φορές μπορεί αλλά και αυτό κυρίως υπάρχει χορός τραγούδι κάπως έτσι».

Για το αν συζητάει ή αν περιγράφει στους γονείς του το παιδί για το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε, ήταν το περιεχόμενο της τελευταίας ερώτησης της συνέντευξης, με τους γονείς να απαντάνε πως το παιδί τους προσπαθεί κάποιες φορές να αποφύγουν την συζήτηση, όπως επίσης λόγω τεχνικού προβλήματος που έχει προκύψει στην τηλεόρασή τους πως τους επισημαίνει πως πρέπει να διορθωθεί προκειμένου να βάζει τα τραγούδια που θέλει. Επιπλέον ο γονέας ΠΝ ανέφερε πως η δραστηριότητα του παιδιού περιορίζεται στο να χορεύει και να τραγουδάει χωρίς να τους αναφέρει το τι είδε, καθώς όπως δήλωσε δεν έχει καταλάβει ακόμα την συζήτηση που μπορεί να κάνει με τα ψηφιακά μέσα: «Ναι: μας είπε ας πούμε να της φτιάξω το τηλεκοντρόλ στην τηλεόραση γιατί δεν μπορεί να βάζει να χορεύει, γιατί βάζει ΕΝΑ τραγούδι και χορεύει, αλλά μέχρι εκεί. Όχι το τι βλέπει και το τι μας λέει, ακόμα δεν μπορεί να καταλάβει συζητήσεις και τα λοιπά».

Επιπλέον κατά την διάρκεια της συζήτησης με τον γονέα Ν, ο γονέας ΠΝ ήθελα να τονίσει πως μέσω της εφαρμογής YouTube kids έχει περιορίσει το περιεχόμενο του προτείνεται στο παιδί μέσω του γονικού ελέγχου που διαθέτει η πλατφόρμα. Συγκεκριμένα ανέφερε πως παρατήρησε να της παρουσιάζονται και να επιλέγει να παρακολουθεί βίντεο τα οποία δεν ταίριαζαν στην ηλικία ως προς τα περιεχόμενα, πράγμα που τους οδήγησε σε κοινή απόφαση να το περιορίσουν δηλώνοντας την ηλικία του παιδιού στην πλατφόρμα. Με την κίνησή τους αυτή

παρατήρησαν πως παρουσιάζονταν στο παιδί βίντεο με περιεχόμενο συμβατό για την ηλικία του, μειώνοντας την εμφάνιση βίντεο με περιεχόμενο τρομακτικό για το παιδί. Επιπλέον στην ερώτηση για την αλληλεπίδραση, κάτι το οποίο δεν αναφέρθηκε παραπάνω είναι ότι ο γονέας ΠΝ διευκρίνισε πως το παιδί έχει πρόσβαση στο YouTube και από την τηλεόραση εκτός από το κινητό.

Η τέταρτη και τελευταία συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με τους ΕΠ και Σ, γονείς πεντάχρονου αγοριού, οι οποίοι ζουν και εργάζονται στην Κύπρο. Στην αρχή της συνέντευξης και οι δύο ρωτήθηκαν και δέχτηκαν να γίνει ηχογράφηση και επεξεργασία των στοιχείων τους.

Για το πως το παιδί ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα ήταν η πρώτη ερώτηση, στην οποία οι γονείς ανέφεραν πως ξεκίνησαν να φέρνουν οι ίδιοι το παιδί σε επαφή με τα ψηφιακά μέσα, προκειμένου να το απασχοληθεί και να διασκεδάσει : «Του τα εισάγαμε εμείς (.) με σκοπό να τον διασκεδάσουμε αρχικά», «Τον ξεκινήσαμε εμείς από μικρή ηλικία: για ενασχόληση: και να περνάει λίγο χρόνο εκεί», ενώ αναφορικά με τις εφαρμογές που επιλέγει το παιδί, ανέφεραν το Netflix και το Youtube και, για τις συσκευές το κινητό, το tablet και την τηλεόραση.

Αναφορικά με τον αν υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται, οι γονείς έχουν διαφορετικές εκτιμήσεις. Ο γονέας ΕΠ διευκρίνισε πως το παιδί δεν έχει συγκεκριμένο χρόνο, αλλά συγκεκριμένη περίοδο μέσα στην ημέρα, την οποία προσδιόρισε μετά το σχολείο: « συγκεκριμένος χρόνος ΟΧΙ, συγκεκριμένη περίοδος ίσως: μετά το σχολείο». Από την μεριά του ο γονέας Σ, δήλωσε πως παρατηρεί το παιδί να ασχολείται τις βραδινές ώρες: « Συνήθως είναι: βραδινές ώρες».

Περνώντας στο πως οι ίδιοι παρακολουθούν την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με τα ψηφιακά μέσα, ο γονέας ΕΠ τόνισε πως επειδή το παιδί δεν ασχολείται με τα ΜΚΔ, καθώς και πως δεν πλοηγείται στο διαδίκτυο δεν έχει να παρακολουθήσει κάτι, όμως στην συνέχεια αναφέρει πως το τι θα επιλέξει να δει το παιδί το ορίζουν μαζί: «Με τα social media ΔΕΝ ασχολείται με το διαδίκτυο ΔΕΝ πλοηγείται οπότε ΔΕΝ έχω κάτι να παρακολουθήσω, το τι θα επιλέξει να ακούσει αν είναι βίντεο ή τραγούδι το επιλέγουμε ΜΑΖΙ.». Ο γονέας Σ με την σειρά

του ανέφερε πως γενικά προσπαθούν να ορίζουν οι ίδιοι το τι θα βλέπει το παιδί, καθώς και να ελέγχουν το περιεχόμενο πριν προβληθεί στο παιδί: «προσπαθούμε να τον βάζουμε εμείς αυτά που βλέπει και: αυτά που παρακολουθεί να ελέγχουμε πριν κοιτάξει».

Όσον αφορά τους κινδύνους για τους οποίους φοβούνται περισσότερο, οι γονείς εστίασαν στο ακατάλληλο περιεχόμενο με το οποίο το παιδί μπορεί να έρθει σε επαφή, πράγμα που δεν μπορούν να ελέγξουν και να προβλέψουν: «αν υπάρχει κάτι ακατάλληλο σε περιεχόμενο το οποίο δεν μπορώ να προβλέψω», «για να μην δει κάποια: ακατάλληλα ας πούμε παιδικά με κάποιον τρόπο». Αντίθετα για το αν το παιδί ωφελείται από τα ψηφιακά μέσα, αρχικά η απάντηση του γονέα ΕΠ επικεντρώθηκε στο ότι το παιδί ωφελείται μαθαίνοντας λέξεις στα αγγλικά, όπως τα χρώματα, το ευχαριστώ και παρακαλώ μέσα από διάφορα τραγούδια, ενώ παρατηρεί πως μέσα από την προβολή ενός συγκεκριμένου βίντεο (το όνομα του οποίου δεν ανέφερε) πως το παιδί υιοθετεί στοιχεία από τον ήρωα τα οποία το βοηθούν στο να βελτιώσει την συμπεριφορά του, πράξη την οποία στηρίζουν οι ίδιοι: «υπάρχουν κάποια οφέλη [...] έχει μάθει κάποιες λέξεις στα αγγλικά [...] τα χρώματα, ευχαριστώ παρακαλώ [...] κάποια βίντεο που έχουν κάποια συμπεράσματα τα οποία έχουν βοηθήσει στην συμπεριφορά του». Αρκετά κοντά στην απάντηση του γονέα ΕΠ ήταν και αυτή του γονέα Σ, όπου εστίασε τα οφέλη στην εκμάθηση λέξεων και εκφράσεων.

Εστιάζοντας στο κομμάτι της επιρροής του λόγου, του εμπλουτισμού του λεξιλογίου, της αλληλεπίδρασης με τα ψηφιακά μέσα, καθώς και για το αν το παιδί συζητάει με τους γονείς του το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε, φάνηκαν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες οι απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις, κυρίως από τον γονέα ΕΠ. Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με το σκέλος της όγδοης ερώτησης, που εστίαζε στην επιρροή του λόγου και στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου, δήλωσε πως το παιδί χρησιμοποιεί φράσεις από τα παιδικά που παρακολουθεί, όπως επίσης και παρατηρεί να υιοθετεί στοιχεία από τους ήρωες του παιδικού, τα οποία αν τους αρέσουν ενισχύουν το παιδί στο να τα ενσωματώσει στην συμπεριφορά του, καθώς πιστεύουν πως βοηθούν τόσο το παιδί να εξελιχθεί όσο και τους ίδιους τους γονείς, καθώς συμφωνεί με πράγματα τα οποία πρέπει να κάνει, διευκολύνοντας έτσι και τους ίδιους τους γονείς (να σημειωθεί στο σημείο αυτό πως ο γονέας δεν ανέφερε το

όνομα του παιδικού): «χρησιμοποιεί φράσεις από παιδικά [...]αν είδε κάτι που μας αρέσει το ενισχύουμε και εμείς, ε: για παράδειγμα βλέπει κάποια βίντεο με ένα κουνελάκι το οποίο το πείθουν να κάνει κάτι γιατί για παράδειγμα φέρνει αντίρρηση, για παράδειγμα πρέπει να πάει στην τουαλέτα και δεν το αφήνουν και οι φίλοι του το πείθουν να πάει τελικά και στο τέλος το κουνελάκι λέει «Ε: εντάξει», οπότε ξεκίνησε να μας το λέει τώρα τελευταία αυτό το πράγμα και τον ενισχύουμε γιατί με αυτό τον τρόπο μας βολεύει και εμάς να συμφωνεί με κάποια πράγματα με τα οποία ΠΡΕΠΕΙ να συμφωνεί».

Αναφορικά με την αλληλεπίδραση με την εφαρμογή, τόνισε πως με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί, το παιδί δεν μπορεί να αντιδράσει και να αλληλεπιδράσει, ενώ γενικότερα για την αλληλεπίδραση με τις εφαρμογές ανέφερε πως αξιοποιεί στο κινητό στις σημειώσεις το πρόγραμμα ζωγραφικής για να γράφει με την χρήση των emoji διάφορες λέξεις: «δεν μπορεί να αλληλεπιδράσει αυτή την στιγμή με λόγω της εφαρμογής [...]αυτό που του αρέσει να κάνει στο κινητό είναι να χρησιμοποιεί στις σημειώσεις κάποιο πρόγραμμα ζωγραφικής ή να γράφει με emoji, του αρέσουν τα emoji». Τέλος ο γονέας ΕΠ, για τον αν το παιδί συζητάει μαζί τους για το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε, απάντησε πως υπάρχει περίπτωση να τους δείξει κάτι το οποίο έφτιαξε στην εφαρμογή που επέλεξε : «: μπορεί να μας δείξει το αποτέλεσμα, αν έφτιαξε».

Οι απαντήσεις του γονέα Σ στις ίδιες ερωτήσεις ήταν αρκετά συνοπτικές, ενώ επικεντρώθηκαν στην εκμάθηση λέξεων τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά, ανέφερε πως το παιδί δεν αλληλεπιδρά με την εφαρμογή, όπως επίσης και πως το παιδί δεν συζητάει μαζί τους το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε: «στο λεξιλόγιο έχω δει κάποιες λέξεις ε: και στα ελληνικά και στα αγγλικά κάποιες καινούργιες λέξεις [...] όχι δεν αλληλεπιδρά [...] Όχι δεν το περιγράφει συνήθως».

4.3 Αποτελέσματα

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των συνεντεύξεων, αρχικά διαπιστώθηκε πως σχεδόν όλοι οι γονείς συμφώνησαν πως τα παιδιά τους ξεκίνησαν να έρχονται σε επαφή και να ασχολούνται με τα ψηφιακά μέσα βλέποντας τους ίδιους να τα χρησιμοποιούν, ενώ μοναδική περίπτωση αποτέλεσαν οι γονείς ΕΠ και Σ, οι οποίοι ανέφεραν πως οι ίδιοι ξεκίνησαν να φέρνουν το παιδί σε επαφή με τα ψηφιακά μέσα από μικρή ηλικία.

Αναφορικά με τις εφαρμογές που επιλέγουν τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν δημοφιλέστερη φάνηκε να είναι το YouTube ως κύρια προτίμηση είτε στην απλή του έκδοση είτε στην έκδοση του kids, ενώ λόγος έγινε και για την εφαρμογή Disney και Netflix καθώς και για την εφαρμογή/ παιχνίδι Roblox. Όσον αφορά το κομμάτι των συσκευών ιδιαίτερη προτίμηση φάνηκε να υπάρχει στο κινητό, στην τηλεόραση καθώς και στο tablet.

Στο κομμάτι του χρόνου που αφιερώνουν τα παιδιά συνολικά φάνηκε να κυμαίνεται μεταξύ μίας με μιάμιση ώρα μπροστά στην οθόνη, είτε σε καθημερινή βάση είτε περιορισμένα μόνο το σαββατοκύριακο, ενώ υπήρξαν και γονείς οι οποίοι ανέφεραν πως δεν υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα, αλλά έντονη επιθυμία ενασχόλησης κυρίως το πρωί και το βράδυ, καθώς και μετά το σχολείο. Εστιάζοντας στο κομμάτι ελέγχου της δραστηριότητας των παιδιών παρατηρήθηκε να υπάρχει γονική διαμεσολάβηση, καθώς οι περισσότεροι γονείς τόνισαν πως βρίσκονται στον ίδιο χώρο με τα παιδιά τους, προκειμένου να ακούν και να βλέπουν το υλικό και το περιεχόμενο με τον οποίο τα παιδιά τους ασχολούνται, αλλά και να παρεμβαίνουν σε περίπτωση που κάτι δεν τους αρέσει, ενώ δύο γονείς πέρα από την φυσική τους παρουσία στον χώρο, ανέφεραν πως στην εφαρμογή που χρησιμοποιεί το παιδί έχουν εισάγει την ηλικία της, ώστε να παρουσιάζονται βίντεο κατάλληλα για την ηλικία του παιδιού, ενώ υπήρξαν και γονείς οι οποίοι δήλωσαν πως επιλέγουν μαζί με το παιδί το περιεχόμενο που θα δει.

Ανήσυχοι φάνηκαν οι γονείς μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν στην ερώτηση για τους κινδύνους που φοβούνται περισσότερο ότι μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά τους, μέσα από την ενασχόλησή τους με το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ. Πιο συγκεκριμένα ο κίνδυνος εστιάζεται στην έκθεση σε βίαιο ή τρομακτικό περιεχόμενο, στην εξαπάτηση και στο άνοιγμα κάποιο κακόβουλου αρχείου, στην πραγματοποίηση online αγορών και στην έκθεση σε πορνογραφικό περιεχόμενο, ακόμα και στη υιοθέτηση κάποια συμπεριφοράς που μπορεί να δει το παιδί στα πλαίσια της μίμησης. Από την άλλη μεριά επικεντρωμένοι στα οφέλη, συνολικά οι γονείς σημείωσαν πως σίγουρα αποτελεί ένα εργαλείο για τα παιδιά το οποίο θα τους χρησιμεύσει και μελλοντικά, πως βοηθάει τα παιδιά στις ξένες γλώσσες μέσω της εκμάθησης κυρίως αγγλικών λέξεων, πως κερδίζουν από τα ψηφιακά μέσα ότι χρειάζονται. Γενικότερα φάνηκε να έχουν μία ουδέτερη στάση ως

προς τα οφέλη, καθώς επικεντρώνονται κυρίως στους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά τους.

Παρατηρώντας τις απαντήσεις στις τελευταίες τρεις ερωτήσεις, είχαν τεράστιο ενδιαφέρον οι απόψεις των γονέων σχετικά με τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού μέσα από την ενασχόλησή του με τα ψηφιακά μέσα, την πιθανή αλληλεπίδραση μεταξύ παιδιού- εφαρμογής, καθώς και για την περίπτωση που το παιδί συζητάει με τους ίδιους για το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκαν, αν τους αναφέρει τι του έκανε εντύπωση.

Οι απόψεις ποίκιλλαν στο κομμάτι του λεξιλογίου, καθώς οι περισσότεροι ανέφεραν πως δεν είναι ξεκάθαρο από που προέρχεται η επιρροή, αν είναι δηλαδή από το σχολικό ή από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού, βλέποντας όμως παρόλα αυτά νέες λέξεις να προσθέτονται στο λεξιλόγιο του παιδιού. Επιπλέον παρατήρησαν αυξημένη τάση μίμησης για τους ήρωες των βίντεο/ κινουμένων σχεδίων που παρακολουθούν, υιοθετώντας την συμπεριφορά και το λεξιλόγιο αντίστοιχα, όπως επίσης σημείωσαν πως υπάρχουν πιθανότητες να τους περιγράψουν το περιβάλλον που βρέθηκαν, με τα παιδιά να επικεντρώνονται κυρίως σε σχόλια, παραδείγματος χάριν κέρδισα, νίκησα, στο αποτέλεσμα του παιχνιδιού, χωρίς όμως να είναι σε συστηματική βάση ο σχολιασμός και η περιγραφή του ψηφιακού περιβάλλοντος, καθώς όπως χαρακτηριστικά τονίστηκε μόνο αν οι ίδιοι οι γονείς ρωτήσουν το παιδί θα τους μιλήσει ή ακόμα μπορεί και να αποφύγει την συζήτηση.

Συμπεράσματα

Το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία αποτελούν ένα σπουδαίο εργαλείο, με το οποίο τα παιδιά μπορούν να απασχοληθούν, να ψυχαγωγηθούν και να γνωρίσουν καινούργια πράγματα. Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει η επιρροή στον λόγο και στον εμπλουτισμού του λεξιλογίου των παιδιών, γεγονός που προκύπτει μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με τις συσκευές και τις εφαρμογές που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν.

Μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, διαπιστώθηκε πως τα παιδιά ξεκινούν να έρχονται σε επαφή με τα ψηφιακά μέσα από μικρή ηλικία, προκαλώντας ποικίλες αντιδράσεις, τόσο ως προς τα οφέλη που αποκομίζουν όσο και ως προς τους κινδύνους με τους οποίους μπορεί να έρθουν αντιμέτωπα. Επιπλέον έγινε αναφορά στην εγχώρια και ευρωπαϊκή νομοθεσία για την χρήση του διαδικτύου και στην ηλικία εγγραφής στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ακόμα σε μεγάλο βαθμό τονίστηκε η πρόσβαση και η εξοικείωση με το ψηφιακό περιβάλλον, ο ρόλος της οικογένειας στην απόκτηση βασικών δεξιοτήτων χρήσης των συσκευών, καθώς και αναφέρθηκαν και οι απόψεις της εκπαιδευτικής κοινότητας, η οποία με τα στοιχεία που υπάρχουν μέχρι στιγμής, παρατηρήθηκε να είναι ιδιαίτερα θετική, αφού οι Τ.Π.Ε συμβάλλουν στην εκπαιδευτική διαδικασία τόσο διδακτικά όσο και μαθησιακά. Επίσης λόγος έγινε για τον ρόλο του ψηφιακού γραμματισμού, προκειμένου να συμπεριληφθούν οι ευρύτερες πρακτικές που συνδέονται με την ανάπτυξη του λόγου, περιλαμβάνοντας και τις συμπεριφορές που χρησιμοποιούν τα παιδιά σε μία προσπάθεια να διαβάσουν και να γράψουν.

Η εργασία αυτή αποτελεί μια προσπάθεια ανάδειξης των απόψεων των γονέων αναφορικά με την επαφή των παιδιών τους με τα ψηφιακά μέσα, τις συσκευές και τις εφαρμογές που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν, τον χρόνο που αφιερώνουν, την πιθανή ύπαρξη γονικού ελέγχου, τους κινδύνους και τα οφέλη από την χρήση των ψηφιακών μέσων, εστιάζοντας κυρίως στο αν παρατηρούν να εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο των παιδιών, αν υπάρχει πιθανή αλληλεπίδραση αλλά και μετέπειτα συζήτηση για το ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε το παιδί.

Μέσα από τις ημιδομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με οκτώ (8) γονείς, δόθηκε η ευκαιρία να εκφράσουν ελεύθερα την γνώμη τους πάνω στο θέμα της επαφής του παιδιού τους με τα ψηφιακά μέσα και την επιρροή που παρατηρούν να έχουν στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού, στην ανάπτυξη διαλόγου και της αλληλεπίδρασης με τα μέσα. Οι απαντήσεις των ερωτημάτων έδειξαν πως υπάρχει επαφή των παιδιών με τα ψηφιακά μέσα από μικρή ηλικία, παρατηρώντας έντονη αλλαγή στο λεξιλόγιό τους με εμπλουτισμό λέξεων τόσο στα ελληνικά όσο και με επιρροή από το αγγλικό λεξιλόγιο. Σε αρκετές περιπτώσεις όμως η προέλευση της επιρροής δεν φάνηκε να είναι ξεκάθαρη για το αν προέρχεται από τα ψηφιακά μέσα ή από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών. Επιπλέον με βάση τις απαντήσεις διαπιστώθηκε πως τα παιδιά σε πολλές περιπτώσεις μιμούνται το λεξιλόγιο, την συμπεριφορά και τις κινήσεις που παρατηρούν στο ψηφιακό περιβάλλον, πράξη η οποία προβληματίζει ιδιαίτερα τους γονείς, ιδίως αν πρόκειται για συμπεριφορά και εκφράσεις προσβλητικές, οδηγώντας τους στην λήψη μέτρων για την προστασία του παιδιού.

Η ερευνητική προσέγγιση της εργασίας υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς. Πιο συγκεκριμένα το σύνολο των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε στην ευρύτερη περιοχή των Γιαννιτσών, με μοναδική εξαίρεση το δείγμα που λήφθηκε από δύο γονείς που ζουν και εργάζονται στην Κύπρο. Οι γονείς εξέφρασαν ελεύθερα τις απόψεις τους πάνω στο περιεχόμενο των ερωτήσεων, ενώ για τον λόγο του ότι στις περισσότερες περιπτώσεις και οι δύο γονείς βρίσκονταν στον ίδιο χώρο που γινόταν η συνέντευξη, παρατηρήθηκε να συμφωνούν με τα όσα ακούστηκαν από τον/την προηγούμενο/η συνομιλητή/τρια, χωρίς να εμπλουτίζουν και να εξηγούν με παραπάνω στοιχεία τις απαντήσεις τους, κίνηση η οποία μπορεί και να επηρέασε το αποτέλεσμα που παρουσιάστηκε παραπάνω. Στο κομμάτι της βιβλιογραφικής επισκόπησης υπήρξε δυσκολία με την εύρεση υλικού σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την χρήση των ψηφιακών μέσων από τα παιδιά, καθώς τα περισσότερα ευρήματα εστιάζουν στην αξιοποίηση των Τ.Π.Ε στην εκπαιδευτική διαδικασία ως εργαλείο και, όχι τόσο στην γενικότερη εικόνα της συμπεριφοράς και του λεξιλογίου του παιδιού.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η εργασία αυτή αποτελεί μία προσπάθεια ανάδειξης των απόψεων των γονέων αναφορικά με την χρήση, την αλληλεπίδραση

και την επιρροή του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην ζωή των παιδιών τους, καθώς και στην επιρροή και στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους. Χρειάζονται περαιτέρω μελέτες και έρευνες που να εστιάζουν, στις απόψεις και στις παρατηρήσεις γονέων και εκπαιδευτικών για την συμπεριφορά και το λεξιλόγιο των παιδιών, την συλλογή, την σύγκριση και τον περαιτέρω εμπλουτισμό του λεξιλογίου και την καταγραφή των λέξεων που προστίθενται σταδιακά.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση:

Γερούκη, Μ. (2022). Εκπαιδευτικοί και τεχνολογία: Η χρήση τεχνολογικών μέσων στην εκπαιδευτική πράξη. *9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο "Τεχνολογίες της Πληροφορίας & Επικοινωνιών της Εκπαίδευσης"* Ανακτήθηκε από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/3966>

Δημητράκης, Κ. Σοφός, Α. Βαλμάς, Θ. (2011). Η προστασία των μαθητών στο Διαδίκτυο από την οπτική των εκπαιδευτικών. Ανακτήθηκε από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/4773/4715>

Ευδωρίδου, Ε. Καρακασίδης, Θ. (2018). *Ακαδημαϊκή Γραφή*. Εκδόσεις Τζιόλα. Αθήνα.

Καϊμάκη Β. *Ένα τέλειο post*. (2022). *Πτυχές της σύγχρονης πραγματικότητας μέσα από τα social media*. Αθήνα. Εκδόσεις Πεδίο.

Κόμης, Β. (2019). *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών*.²¹ Έκδοση. Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.

Νέα στρατηγική της ΕΕ για την προστασία και την ενδυνάμωση των παιδιών στον κόσμο του διαδικτύου. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_22_2825

Μακρή Α. Κομπιάδου, Ε. Γάσπαρη, Α. Παγκουρέλια, Ε. Παπαδοπούλου, Μ. (2022). *Πρακτικές γραμματισμού παιδιών προσχολικής ηλικίας σε ψηφιακά περιβάλλοντα*. *7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»* Πάτρα 16-18 Σεπτεμβρίου 2022. Ανακτήθηκε από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/5767>

Μάνεση, Σ. (2016). Απόψεις εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής για την αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην εκπαίδευση. *Έκρυνα. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών- Επιστημονικών θεμάτων*. Τεύχος 8, 5-18. Ανακτήθηκε από: https://erkyna.gr/e_docs/periodiko/dimosieyseis/pliroforiki/t08-01.pdf

Μανωλίστης, Γ. (2016). Ο αναδυόμενος γραμματισμός στην προσχολική εκπαίδευση: Νέα ζητήματα και εκπαιδευτικές προτάσεις. *Περιοδικό Προσχολική & Σχολική εκπαίδευση*. 4(1) 3-34. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/303805688_O_anadyomenos_grammatismos_s_ten_proscholike_ekpaideuse_Nea_zetemata_kai_ekpaideutikes_protaseis

Παπαδοπούλου, Μ. Παγκουρέλια, Ε. Κομπιάδου, Ε. Μακρή, Α. Γάσπαρη, Α. Ψηφιακή Οικειότητα: Μεταφέροντας Εμπειρίες Γραμματισμού Από Το Σπίτι Στο Νηπιαγωγείο. *Επιστημονική Αγωγή*. Τεύχος 2/2023. Ανακτήθηκε από: <https://ejournals.lib.uoc.gr/edusci/article/view/1698/1588>

Ξενόγλωσση:

- Akmar, W. (2017). A Study on Positive and Negative Effects of Social Media on Society. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*. 5(10). 347-354. Available at: https://www.researchgate.net/publication/323903323_A_Study_on_Positive_and_Negative_Effects_of_Social_Media_on_Society
- Boyd, D. Ellison, N. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Article in Journal of Computer-Mediated Communication*. 13. 210-230. Available at: https://www.researchgate.net/publication/220438020_Social_Network_Sites_Definition_History_and_Scholarship
- Chaudron, S. (2015). Young Children (0-8) and Digital Technology. A qualitative study across Europe. *European Commission*. Available at: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC110359>
- Constantinides, E. (2008). Web 2.0: Conceptual Foundations and Marketing Issues. *Article in Journal of Direct Data and Digital Marketing Practice*. (9)3. 231-244. Available at: https://www.researchgate.net/publication/247478871_Web_2_0_Conceptual_Foundations_and_Marketing_Issues
- Edwards, S. (2021). *Digital technologies in early childhood education*. Available at: <https://theeducationhub.org.nz/wp-content/uploads/2022/02/Digital-technologies-in-early-childhood-education.pdf>
- Green, L. Holloway, D. Livingstone, S. (2013). Zero to Eight. Young Children and Their Internet Use. Available at: https://www.researchgate.net/publication/270583173_Zero_to_Eight_Young_Children_and_Their_Internet_Use
- Helsper, E. Livingstone, S. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. *Article in Journal of Broadcasting & Electronic Media*. 52(2). Available at: https://www.researchgate.net/publication/238400704_Parental_Mediation_of_Children's_Internet_Use
- Kaplan, A. Haenlein M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Article in Business Horizons*. 53, 59-68. Available at: https://www.researchgate.net/publication/222403703_Users_of_the_World_Unite_The_Challenges_and_Opportunities_of_Social_Media
- Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. 1(7). 3-14. Available at: <https://eprints.lse.ac.uk/1017/1/MEDIALITERACY.pdf>
- Livingstone, S. (2004). The Changing Nature and Uses of Media Literacy. *European media culture online*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/251326510_The_Changing_Nature_and_Uses_of_Media_Literacy

Milkaite, I. Leivens, E. (n.d). A children's rights perspective on privacy and data protection in the digital age. Available at: <https://www.ugent.be/re/mpor/law-technology/en/research/childrensrights.htm>

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. *EU Kids Online*. Available at: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-10Feb2020.pdf>

Tartari, E. (2015). BENEFITS AND RISKS OF CHILDREN AND ADOLESCENTS USING SOCIAL MEDIA. *European Scientific Journal*. 11(13). 321-332. Available at: <https://core.ac.uk/reader/236413180>

Παράρτημα

Συνέντευξη γονέα Δ:

1 Ε: Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 Δ: Συνήθως από όσο θυμάμαι (.) από μικρή ηλικία βλέπανε εμάς στο κινητό, στο tablet, στον υπολογιστή ε: και αντιγράφανε ας πούμε, δηλαδή ότι βλέπανε προσπαθούσαν να το κάνουν και αυτά σιγά σιγά (.) από μόνα τους, εμείς το μόνο που μπορούσαμε να κάνουμε ήταν να τους πούμε τι ήταν καλό τι ήταν σωστό από την δική μας οπτική ή όχι.

3 Ε: Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 Δ: Youtube κυρίως στο οποίο παρακολουθούν δεν κάνουν κάτι, βλέπουν κάποια βιντεάκια ας πούμε ζωγραφική (.) προσπαθούν να κάνουν το ίδιο = και μετά είναι και τα παιχνίδια ας πούμε Roblox και δεν ξέρω τι άλλο, πώς λέγονται τα υπόλοιπα.

5 Ε: Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 Δ: Tablet περισσότερο.

7 Ε: Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;

8 Δ: Ε: συνήθως τους βάζουμε ένα όριο (.), δηλαδή μία ώρα το μεσημέρι μία ώρα το απόγευμα βραδάκι, ε: τώρα τα σαββατοκύριακα ξεφεύγουμε καμιά φορά ε: αλλά επειδή συζητάμε συνέχεια προσπαθούνε και αυτά (.) δηλαδή τέλος το κινητό τέλος το tablet και το κλείνουν.

9 Ε: Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;

10 Δ: ΌΧΙ δεν τους έχω κάποια εφαρμογή, δηλαδή στις γονικές άδειες; όχι απλά είμαστε εδώ στο σπίτι και όταν είναι μόνοι τους ε: (.) δεν τους αφήνουμε να βλέπουν μόνα τους, τα παρατηρούμε ας πούμε.

11 Ε: Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;

12 Δ: Συνήθως να μην τους ξεγελάσεις κάποιος, (.) με κάποια σχόλια με κάποια κακόβουλα αρχεία (.) με κάποιο κακόβουλο υλικό και εκεί δεν ξέρουμε ΠΩΣ να προφυλαχθούμε εκατό τοις εκατό.

13 Ε: Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;

14 Δ : Εγώ πιστεύω, (.) επειδή μου αρέσει και εμένα η τεχνολογία, πιστεύω ότι (.) είναι ωφέλιμα, απλά το θέμα είναι να μην έχουμε κατάχρηση, ε: στην χρήση τους πιστεύω ότι είναι ωφέλιμα και υπάρχουν και δουλειές που γίνονται από το σπίτι.

15 Ε: Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 Δ: Από ότι βλέπω δηλαδή τα παιδιά δεν μιλάνε ελληνικά πλέον νομίζω, δηλαδή και εμείς είχαμε πιο πλούσιο λεξιλόγιο, τα παιδιά λίγο δυσκολεύονται στην = εννοώ στην κατανόηση ότι τα βλέπουν όλα πιο εύκολα γνωρίζουν περισσότερα πράγματα, καταλαβαίνουν ε: περισσότερα πράγματα , ωστόσο δεν μπορούν να · εκφέρουν την γνώμη τους εύκολα, δεν μπορούν να κάνουν ΣΩΣΤΗ λειτουργία της γλώσσας τους εύκολα νομίζω.

17 Ε: Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή; Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

18 Δ: Όχι σε αυτό δεν έχει γίνει κάποια ιδιαίτερη αναφορά πέρα από το κέρδισα!, ε: βγήκα πρώτος! (.) αγωνίστηκα ως εκεί. ((η ερώτηση 10 καλύφθηκε στην ίδια απάντηση))

Συνέντευξη γονέα Α:

1 Ε: Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

- 2 A: Εμείς τα δώσαμε, εμείς ξεκινήσαμε (.) να τα δίνουμε.
- 3 E: Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;
- 4 A: YouTube και κανένα παιχνίδι για να παίξουν, ΟΧΙ κάτι δηλαδή με Facebook και τέτοια καμία σχέση.
- 5 E: Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;
- 6 A: Παλαιότερα το tablet, πλέον το κινητό -.
- 7 E: Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;
- 8 A: Ναι: ναι , τους αφήνω το μεσημέρι μετά το φαγητό πριν ξεκινήσουν τα μαθήματα , δηλαδή μισή ώρα μία ώρα πριν ξεκινήσουμε τα μαθήματα τους αφήνω με το κινητό.
- 9 E: Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;
- 10 A: Συνήθως είμαι εγώ, δεν τους βλέπω [συνέχεια] αλλά είμαστε στον ίδιο χώρο, ακούω κιάλας και αντιδράσεις, ακούω τι βλέπουνε.
- 11 E: Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;
- 12 A: E:, είναι κάποια βιντεάκια που βλέπουν στο YouTube (.) που είναι λίγο τρομακτικά, είναι λίγο με αίματα με τέτοια πράγματα, που και ΑΥΤΑ τα φοβούνται και μετά δηλαδή και αυτά μου το έχουν πει ότι είδα αυτό το άγριο μόνο αυτό, μετά στο chat δεν μπαίνουν δεν μιλάνε δεν ξέρουν να μιλάνε με κάποιον σε αυτά τα παιχνίδια, (.) οπότε μόνο αυτό.
- 13 E: Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;
- 14 A : [Eμ] στις ξένες γλώσσες μπορώ να πω ότι ΈΧΕΙ, το ότι ξέρουν αρκετές λέξεις τις οποίες δεν τις έχουν μάθει καν στο σχολείο, ε: είναι πιο ναι νομίζω ότι έχει κάποια.

15 E: Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 A : (.) Ίσως; , τώρα δεν ξέρω και αν είναι και από το σχολείο αυτό, δηλαδή η μικρή στα μικρή νήπια έλεγε κάποιες λέξεις που δεν τις έχει έχω πει εγώ, χρησιμοποιεί κάποιες λέξεις και ίσως είναι και από το κινητό δεν ξέρω ((λέξεις όπως;)) εμ: · πριν κάτι μου είπε, αχ τώρα δεν θυμάμαι καθόλου να σου πω την αλήθεια κάτι συγκεκριμένο, αλλά ε: την πιάνω να λέει λεξούλες που τις ακούει πρώτη φορά αυτή.

17 E: Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;/ Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

18 A : ΟΧΙ όχι, αν ρωτήσω αλλιώς δεν. ((ως συνήθως τι σας λέει αν ρωτήσετε;)). E: η μικρή μου λέει βλέπει πως ζωγραφίζουν, και τώρα αυτό κοιτάει, μαθαίνει πως να ζωγραφίζει, μου λέει ΖΩΓΡΑΦΙΣΑ αυτό που το είδα ΕΚΕΙ ή να το κάνουμε και ΕΜΕΙΣ αυτό γιατί το έκανε ΑΥΤΗ ((άρα περισσότερο αντιγράφει αυτό που βλέπει;))
Ναι. ((η ερώτηση 10 καλύφθηκε στην ίδια απάντηση))

Συνέντευξη γονέα Z:

1 E: Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 Z: Στην περίοδο του κορονοϊού η μεγάλη, γιατί έκανε μάθημα στο νηπιαγωγείο εξ'αποστάσεως (.), στην περίοδο του κορονοϊού η μικρή η κόρη γιατί καθόταν δίπλα στην μεγάλη κόρη που έκανε μάθημα εξ'αποστάσεως.

3 E: Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 Z: Τώρα πλέον YouTube και Disney για να βλέπουν παιδικά-.

5 E: Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 Z: E:: το δικό μου το κινητό και την τηλεόραση.

- 7 **E:** Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;
- 8 **Z:** Ναι:: ο χρόνος είναι περίπου μία (1) με μιάμιση ώρα (1,5) ώρα το Σάββατο και άλλη μία (1) ώρα την Κυριακή.
- 9 **E:** Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;
- 10 **Z:** Μέσα Μαζικής Δικτύωσης ΔΕΝ χρησιμοποιούμε, ε:: στο internet δεν μπαίνουν μόνο στο YouTube ((δηλαδή και που είναι στο YouTube πως τις παρακολουθείται;))
α: βλέπω εγώ τι κάνουν ε: ακούω δηλαδή τα παιδιά βλέπουνε, γιατί συνήθως βλέπουν παιδικό, ή όταν το βλέπουν στην τηλεόραση πάλι στο YouTube βλέπω και εγώ γιατί είμαι στον χώρο ε: και όταν ακούσω κάτι που δεν μου αρέσει πάω και ελέγχω ΤΙ ήταν.
- 11 **E:** Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;
- 12 **Z:** Ε:: μήπως κατά λάθος πραγματοποιήσουν κάποια online αγορά από το κινητό μου, γιατί είναι συνδεδεμένα τα στοιχεία του κινητού μου με Paypal και αφετέρου για έκθεση σε πορνογραφία.
- 13 **E:** Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;
- 14 **Z:** Ε:: είναι εργαλείο, είναι εργαλείο.
- 15 **E:** Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;
- 16 **Z:** Ναι:, αντιγράφουνε καταρχήν το λεξιλόγιο από τα παιδικά που βλέπουνε και κατά δεύτερον ΌΣΟ πιο πολύ αποβλακώνονται ΤΟΣΟ λιγότερο μιλάνε ((για τις λέξεις που αναφερθήκατε θα μπορούσαμε να μου δώσετε κάποιο παράδειγμα;)). Όσο βλέπανε Πέππα αντιγράφανε την αγένεια της Πέππα, ΌΤΙ λέξεις λέγανε χαζούλη μπαμπά και αυτές χαζούλη μπαμπά για παράδειγμα, κόψαμε την Πέππα μετά.
- 17 **E:** Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;

18 **Z:** Ναι (.) σε πιο μικρή ηλικία απαντάνε, ε: ταυτίζονται με έναν από τους ήρωες και απαντάνε.

19 **E:** Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

20 **Z:** ΝΑΙ ναι ναι: το έχουν σχολιάσει, για το παιδικό που βλέπει θα σχολιάσει θα αναφερθεί σε αυτό που είδε αν το έκανε καλά ή κακά κάποιος [εμ] αυτό βασικά.

Συνέντευξη γονέα ΔΜ:

1 **E:** Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 **ΔΜ:** Ωραία, ε: αφορμή έπαιξε το δικό μας παράδειγμα έτσι., μας βλέπουνε να χειριζόμαστε το κινητό, το tablet τον υπολογιστή και μπαίνουν στην περιέργεια, έτσι να δουν τι είναι ΑΥΤΟ. Η εικόνα τους προκαλεί έτσι ένα ενδιαφέρον.

3 **E:** Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 **ΔΜ:** Ε: προσπαθώ να μην τους αφήνω το ελεύθερο, θα επιλέξω εγώ τις εφαρμογές, συνήθως τους αφήνω να δουν κάποιο παιδικό το οποίο εγώ έχω προηγουμένως ελέγξει συνήθως στην πλατφόρμα της Disney, έτσι είτε στο YouTube, κάτι το οποίο εγώ πρώτα έχω δει και ξέρω περί τίνος πρόκειται.

5 **E:** Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 **ΔΜ:** Ε: συνήθως είναι το κινητό.

7 **E:** Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;

8 **ΔΜ:** Έχουμε ορίσει το σαββατοκύριακο να βλέπουν παιδικό.

9 **E:** Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;

10 **ΔΜ:** Ε:: την ώρα που βλέπουνε παιδικό τους; **E:** δεν υπάρχει κάτι τέτοιο, απλά αφοσιώνονται στην εικόνα και δεν έχουν επικοινωνία με το υπόλοιπο περιβάλλον.

11 **E:** Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;

12 **ΔΜ:** E:: για τους κινδύνους πολύ ωραία. E:: φοβάμαι μήπως μου ξεφύγει κάτι από εμένα, κάτι από τον έλεγχό μου και δούνε κάτι ακούσουν κάτι το οποίο ΔΕΝ πρέπει και το υιοθετήσουν και αυτά: Έτσι κάποια ενέργεια που θα κάνει κάποιο καρτούν, κατι που θα πει ένα καρτούν έτσι αυτά δηλαδή.

13 **E:** Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;

14 **ΔΜ:** (0.5) E: καλή ερώτηση hh, το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι: έχουν μία επαφή με την τεχνολογία έτσι γιατί εντάξει Δεν είμαστε των άκρων, οπότε έρχονται σε επαφή με την τεχνολογία και ξέρουν περί τίνος πρόκειται, από εκεί: και πέρα με ενδιαφέρει πάρα πολύ η χρήση της τεχνολογίας, έτσι αυτό που λένε καλή και κακή χρήση.

15 **E:** Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 **ΔΜ:** Ναι σε κάποια περίοδο, όπως είπε και η σύζυγος, ε: είχαμε παρατηρήσει πως βλέπανε κάποιο συγκεκριμένο παιδικό, είχανε υιοθετήσει τον τρόπο που μιλούσε η πρωταγωνίστρια σε αυτό το παιδικό.

17 **E:** Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;

18 **ΔΜ:** Σε μία από τις δύο κόρες μου ναι: το έχω παρατηρήσει, το παιδικό είχε να κάνει, ε: είχε κάτι με ερωτοαπαντήσεις και απαντούσε το παιδί έλεγε ΜΗΝ το κάνεις αυτό, ΜΗΝ το κάνεις εκείνο, κατά την εξέλιξη της ιστορίας.

19 **E:** Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

20 **ΔΜ:** E: αυτό να έχει γίνει σπάνια. Μία φορά δύο, κάτι που είδε της έκανε εντύπωση και ήθελε να ρωτήσει για να πάρει παραπάνω πληροφορίες.

Συνέντευξη γονέα ΠΝ:

1 **E:** Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 **ΠΝ:** Όταν λες πως ξεκίνησε, βλέποντας εμάς.

3 **E:** Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 **ΠΝ:** Δεν επιλέγει, επιλέγουμε ΕΜΕΙΣ (.) μόνο YouTube kids. Τα υπόλοιπα μόνο αν μας ξεφύγει κάτι από την επιτήρηση, δηλαδή αν πάρει καμιά φορά το τηλέφωνο το δικό μου ή της Ν και δει τίποτα φωτογραφίες και βίντεο, δηλαδή μπορείς να πεις ότι βλέπει λίγο και βίντεο και φωτογραφίες που έχουμε τραβηγμένες εμείς στα κινητά.

5 **E:** Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 **ΠΝ:** (0.4) Δεν προτιμάει, τις έχουμε ένα παλιό κινητό της Ν το οποίο είναι χωρίς κάρτα.

7 **E:** Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;

8 **ΠΝ:** Ναι (.) λίγο το πρωί που ξυπνάει και λίγο το βράδυ που κοιμάται πριν κοιμηθεί, ΤΩΡΑ έχει καμιά βδομάδα που το έχει σταματήσει, ε:: αλλά: συνήθως όταν έχει να κάνει κάτι που τις κινεί την περιέργεια και το πρωί που ξυπνάει και είναι λίγο από τον ύπνο.

9 **E:** Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;

10 **ΠΝ:** Δεν ασχολείται με τέτοια πράγματα, δηλαδή α:: από την στιγμή που έχει μόνο YouTube kids (.) απλά ακούμε μην μπει σε αρχεία, οπότε ΑΚΟΥΜΕ τι βλέπει.

11 **E:** Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;

12 **ΠΝ:** (0.5) Να:: μην βλέπει πράγματα που ΔΕΝ ταιριάζουν στην ηλικία της, δηλαδή ακόμα και του YouTube το κανονικό έχει πράγματα τα οποία δεν τα εγκρίνω, πιστεύουμε ότι δεν πρέπει, κυρίως κάποια βίντεο με αίμα ή έστω κάποια παιχνίδια με σκοτωμούς και τα λοιπά.

13 **E:** Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;

14 **ΠΝ:** (.) **E:** λίγα, δηλαδή ΕΓΩ θεωρώ ότι αυτά που κερδίζει είναι περισσότερα πράγματα που της χρειάζονται.

15 **E:** Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 **ΠΝ:** (0.3) **E:** δεν μπορώ να σου πω αν είναι από τα ψηφιακά μέσα ή αν είναι από το κδαπ ή από το σχολείο και τα λοιπά, σίγουρα βλέπουμε διαφορές.

17 **E:** Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;

18 **ΠΝ:** ΝΑΙ ναι:, επίσης αυτό που δεν σου είπα ότι βλέπει ε: και YouTube στην τηλεόραση πάλι με το kids στο οποίο όμως έχει αλληλεπίδραση, βάζει τραγούδια και τα χορεύει ας πούμε.

19 **E:** Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

20 **ΠΝ:** Ναι: μας είπε ας πούμε να της φτιάξω το τηλεκοντρόλ στην τηλεόραση γιατί δεν μπορεί να βάζει να χορεύει, γιατί βάζει ΕΝΑ τραγούδι και χορεύει, αλλά μέχρι εκεί. Όχι το τι βλέπει και το τι μας λέει, ακόμα δεν μπορεί να καταλάβει συζητήσεις και τα λοιπά.

Συνέντευξη γονέα Ν:

1 **E:** Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 **N:** (.) **E:** βλέποντας την χρήση από εμάς, ε: κάποτε είχαμε ένα: ε: υπολογιστή ο οποίος ήταν touch πολύ μικρή και είχε προσοχή αλλά επειδή τραβούσε αρκετά την προσοχή της τον αντικαταστήσαμε αμέσως.

3 **E:** Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 **N:** Το YouTube , η αλήθεια είναι ότι καμιά φορά θέλει να μπει στο δικό μου στο κανονικό YouTube να το κάνει δηλαδή από κρυφά.

5 **E:** Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 **N:** E: νομίζω προτιμάει περισσότερο την τηλεόραση γιατί είναι μεγαλύτερη η οθόνη, αλλά: τώρα ε: επειδή είχαμε ένα πρόβλημα ζητάει επειγόντως να αντικατασταθεί, ΑΥΤΟ προτιμάει δηλαδή να είναι μεγαλύτερη η οθόνη.

7 **E:** Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;

8 **N:** (.) E: είναι αυτό που λέει ο ΠΝ, κυρίως ο πρωί, ίσως το απόγευμα, αν δεν ασχοληθούμε εμείς και χάσει το ενδιαφέρον ίσως ζητήσει και αυτό ή καμιά φορά όταν τρώει θέλει και πάει μόνη της.

9 **E:** Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;

10 **N:** (.) Προσπαθεί να είσαι εκεί δηλαδή να μην απομακρύνεσαι πάρα πολύ για να έχεις μία: επαφή στο τι κάνει ((στο σημείο αυτό, ολοκληρώνοντας ο γονέας **N** την απάντησή του, ο γονέας **ΠΝ** έκανε παρένθεση και δήλωσε: **E**, sorry που ΕΠΙΜΒΑΙΝΩ ε: στο YouTube kids να ξέρεις ότι έχω περάσει και την ηλικία της, οπότε αυτά που της δείχνει ταιριάζουν κάπως στην ηλικία της γιατί ε: ζητάει γονική συναίνεση και εκεί δηλώνεις πόσο χρονών είναι το παιδί έτσι ώστε να επιλέγει βίντεο τα οποία ταιριάζουν στην ηλικία της, γιατί κάποια στιγμή είχα ακούσει κάποια βίντεο στο YouTube kids τα οποία δεν μου άρεσαν, ήταν λίγο: τρομακτικά λίγο έτσι λίγο αλλιώς και τα λοιπά και εκεί όταν το πέρασα σε ένα ηλικιακό όριο ε: άλλαξαν.))

11 **E:** Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;

12 **N:** (.) E: ο τρόπος συμπεριφοράς, δηλαδή αντιγράφει συμπεριφορές ΚΑΠΟΙΩΝ χαρακτήρων, οι οποίοι για εμένα δεν είναι κάτι ε: που θα έπρεπε να μιμείται.

13 **E:** Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;

14 **N:**E: **ΟΧΙ** ιδιαίτερα, όχι.

15 **E:** Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 **N:** Κάποιες φορές ίσως αντιγράφει αλλά ΔΕΝ είναι ξεκάθαρο αν προέρχεται από τα μέσα ή αν προέρχεται από το σχολείο ή από ομάδες συνομηλίκων και μεγαλύτερων παιδιών.

17 **E:** Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;

18 **N:** Ναι κάποιες φορές μπορεί αλλά και αυτό κυρίως υπάρχει χορός τραγούδι κάπως έτσι.

19 **E:** Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

20 **N:** E: προσπαθεί να το αποφύγει κάποιες φορές.

Συνέντευξη γονέα ΕΠ:

1 **E:** Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 **ΕΠ:** Του τα εισάγαμε εμείς (.) με σκοπό να τον διασκεδάσουμε αρχικά.

3 **E:** Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 **ΕΠ :** E:: εφαρμογές στο κινητό πλέον ε:: το Netflix, το YouTube (0.2) αυτά.

5 **E:** Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 **ΕΠ:** Το κινητό και: την τηλεόραση.

7 **E:** Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;

8 **ΕΠ:** E: συγκεκριμένος χρόνος ΟΧΙ, συγκεκριμένη περίοδος ίσως: μετά το σχολείο.

9 **E:** Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;

10 **ΕΠ:** Με τα social media ΔΕΝ ασχολείται με το διαδίκτυο ΔΕΝ πλοηγείται οπότε ΔΕΝ έχω κάτι να παρακολουθήσω, το τι θα επιλέξει να ακούσει αν είναι βίντεο ή τραγούδι το επιλέγουμε ΜΑΖΙ.

11 **E:** Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;

12 **ΕΠ:** E: αν υπάρχει κάτι ακατάλληλο σε περιεχόμενο το οποίο δεν μπορώ να προβλέψω.

13 **E:** Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;

14 **ΕΠ:** E: υπάρχουν κάποια οφέλη (.) [εμ] για παράδειγμα έχει μάθει κάποιες λέξεις στα αγγλικά ((λέξεις όπως;)) ε: από διάφορα τραγούδια, τα χρώματα, ευχαριστώ παρακαλώ. [Εμ] κάποια βίντεο που έχουν κάποια συμπεράσματα τα οποία έχουν βοηθήσει στην συμπεριφορά του (.) αυτά.

15 **E:** Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 **ΕΠ:** [Εμ] ε: ναι κάποιες φορές χρησιμοποιεί φράσεις από παιδικά ε: αν είδε κάτι που μας αρέσει το ενισχύουμε και εμείς, ε: για παράδειγμα βλέπει κάποια βίντεο με ένα κουνελάκι το οποίο το πείθουν να κάνει κάτι γιατί για παράδειγμα φέρνει αντίρρηση, για παράδειγμα πρέπει να πάει στην τουαλέτα και δεν το αφήνουν και οι φίλοι του το πείθουν να πάει τελικά και στο τέλος το κουνελάκι λέει «E: εντάξει», οπότε ξεκίνησε να μας το λέει τώρα τελευταία αυτό το πράγμα και τον ενισχύουμε γιατί με αυτό τον τρόπο μας βολεύει και εμάς να συμφωνεί με κάποια πράγματα με τα οποία ΠΡΕΠΕΙ να συμφωνεί.

17 **E:** Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;

18 **ΕΠ:** [Εμ] δεν μπορεί να αλληλεπιδράσει αυτή την στιγμή με λόγω της εφαρμογής, δεν είναι εφαρμογές που μπορεί να αλληλεπιδράσει, αυτό που του αρέσει να κάνει στο κινητό είναι να χρησιμοποιεί στις σημειώσεις κάποιο πρόγραμμα ζωγραφικής ή να γράφει με emoji, του αρέσουν τα emoji.

19 **Ε:** Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

20 **ΕΠ:** Ε: μπορεί να μας δείξει το αποτέλεσμα, αν έφτιαξε κάτι να μας δείξει το αποτέλεσμα.

Συνέντευξη γονέα Σ:

1 **Ε:** Το παιδί πως ξεκίνησε να έρχεται σε επαφή ή και να ασχολείται με τα ψηφιακά μέσα;

2 **Σ:** Τον ξεκινήσαμε εμείς από μικρή ηλικία: για ενασχόληση: και να περνάει λίγο χρόνο εκεί.

3 **Ε:** Ποιες εφαρμογές επιλέγει να χρησιμοποιήσει;

4 **Σ:** Ε: το YouTube, Netflix (.) αυτές ναι.

5 **Ε:** Ποιες οι συσκευές που προτιμάει;

6 **Σ:** Συσκευές ε: κινητό, tablet (0.2) αυτά:.

7 **Ε:** Υπάρχει συγκεκριμένος χρόνος μέσα στην ημέρα που ασχολείται;

8 **Σ:** (0.3) Συνήθως είναι: βραδινές ώρες.

9 **Ε:** Πως παρακολουθείται την δραστηριότητα του παιδιού κατά την ενασχόλησή του με το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης;

10 **Σ:** Ε: προσπαθούμε να τον βάζουμε εμείς αυτά που βλέπει και: αυτά που παρακολουθεί να ελέγχουμε πριν κοιτάξει.

11 **E:** Για ποιους κινδύνους φοβάστε περισσότερο κατά την επαφή του παιδιού με τα ψηφιακά μέσα;

12 **Σ:** [Εμ] ε: για να μην δει κάποια: ακατάλληλα ας πούμε παιδικά με κάποιον τρόπο.

13 **E:** Θεωρείται πως το παιδί έχει οφέλη από τα ψηφιακά μέσα;

14 **Σ:** Θεωρώ πως υπάρχουν κάποια οφέλη, όπως το να μαθαίνει κάποιες: λέξεις, κάποιες εκφράσεις: (.) αυτά.

15 **E:** Έχετε παρατηρήσει κάποια επιρροή στον λόγο ή στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του παιδιού;

16 **Σ:** E: στο λεξιλόγιο έχω δει κάποιες λέξεις ε: και στα ελληνικά και στα αγγλικά κάποιες καινούργιες λέξεις (.) ναι αυτό.

17 **E:** Μήπως παρατηρείται αν το παιδί αλληλεπιδρά με την εφαρμογή που χρησιμοποιεί; Υπάρχει διάλογος παραδείγματος χάρι κατά την διάρκεια που ασχολείται με την συσκευή;

18 **Σ:** Όχι δεν νομίζω, όχι δεν αλληλεπιδρά.

19 **E:** Συζητάει μαζί σας για το τι έκανε στην εφαρμογή με την οποία ασχολήθηκε; Σας περιγράφει μήπως το ψηφιακό περιβάλλον με το οποίο απασχολήθηκε, αν κάτι της/ του έκανε εντύπωση;

20 **Σ:** Όχι δεν το περιγράφει συνήθως.

Πίνακας 1: Σύμβολα μεταγραφής.

[Έναρξη επικάλυψης.
]	Λήξη επικάλυψης.
(0.0)	Οι αριθμί μέσα στην παρένθεση δηλώνουν παύση με ακρίβεια δεκάτου του δευτερολέπτου.
(.)	Μία τελεία μέσα σε παρένθεση δηλώνει μικρή παύση (συνήθως μικρότερη του μισού δευτερολέπτου).
<u>λέξη</u>	Η υπογράμμιση δηλώνει έμφαση, με αύξηση τόνου ή έντασης.
:	Η άνω τελεία δείχνει την ποσότητα του αμέσως προηγούμενου ήχου (μακρό φωνήεν ή σύμφωνο). Όσο περισσότερα τα ζεύγη, τόσο πιο μακρύ το φωνήεν ή το σύμφωνο.
ΛΕΞΗ	(κεφαλαία γράμματα) ιδιαίτερα δυνατό ήχο σε σχέση με την υπόλοιπη συνομιλία.
-	ο/η ομιλητής κόβει την φράση του.
(())	Σχόλια ερευνητή/ τριας.
hh	Εκπνοή ή πιθανά γέλια.